

تعیین کنندگی عملیات کربلای ۵ و تصویب قطعنامه ۵۹۸

پدیدآورنده (ها) : اردستانی، حسین

میان رشته ای :: نشریه نگین ایران :: تابستان ۱۳۹۳ - شماره ۴۹

صفحات : از ۵ تا ۴۲

آدرس ثابت : www.defadocs.com

- گزارش نبرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵
- بازشناسی نسبت های معماری و منظر بر اساس نظریه ادراک گشتالت
- رویکردهای معاصر در پژوهش های محیطی فضاهای باز شهری
- نقش الگوهای شکلی و اجتماعی در ساماندهی فضاهای باز مجموعه های مسکونی (قیاس تجارب شهرسازی قرن بیستم و نمونه های ایرانی)
- برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری جنگ هم پیوند با سایر جاذبه ها در استان ایلام
- منظر فرهنگی استون هنج؛ منظر شهری، معیار ارزیابی معماری بناهای شاخص
- منظر فرهنگی
- شناسایی و اولویت بندی عوامل انگیزشی رانشی و کششی مؤثر در توسعه گردشگری جنگ (مطالعه موردی: مناطق عملیاتی استان خوزستان)
- فرآیند بازآفرینی منظر میادین شهر تهران با هدف ارتقای تعاملات اجتماعی شهروندان
- شناسایی عوامل انگیزشی مشارکت کنندگان در گردشگری جنگ (مورد: استان خوزستان)
- گونه شناسی مدل ها و بررسی تطبیقی روش های ثبت تصاویر ذهنی و نقشه های شناختی از محیط
- طراحی و تبیین مدل توسعه گردشگری جنگ با تاکید بر آثار فرهنگی و هنری اسرای جنگی ایران در اردوگاه های عراق

عناوین مشابه

- مشخصه های تاکتیکی و تاثیرات راهبردی عملیات کربلای ۵
- روایت ششم لشکر ۸ نجف اشرف در عملیات کربلای ۵، جنگ و گریز در شرق بصره
- گزارش عملیات نیروی هوایی در عملیات کربلای ۴ و ۵
- لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص) در عملیات کربلای ۵ سردار سرتیپ محمد کوثری و تیم همراه
- گزارش نبرد یگان های ۱۸ الغدیر و ۳۳ المهدی (عج) در عملیات کربلای ۵
- لشکر ۱۹ فجر در عملیات کربلای ۴ و ۵ سردار سرتیپ پاسدار محمدنبی رودکی و تیم همراه
- جلسه فرماندهان سپاه پیرامون ارزیابی عملیات کربلای ۴ و آماده سازی عملیات کربلای ۵
- نقش توپخانه سپاه در دو عملیات بزرگ والفجر ۸ و کربلای ۵ سردار سرتیپ یعقوب زهدی
- عملکرد توپخانه و موشک های نیروی زمینی سپاه؛ (عملیات کربلای ۵)
- لشکر ۱۰ سیدالشهدا (ع) در عملیات کربلای ۵ سردار سرتیپ علی فضلی



تعیین کنندگی عملیات کربلای ۵ و تصویب قطعنامه ۵۹۸

دکتر حسین اردستانی*

[illegible]

مقدمه

تدابیر دشمن و عدم درک خودی از دگرگونی سریع در توان عراق و افزایش کمی و کیفی آن، موجب شد، عملیات رمضان در میان ناباوری با ناکامی مواجه شود. نتایج به دست آمده از این عملیات، به فرماندهان نظامی نشان داد که ادامه جنگ در گرو تغییر در شیوه عمل و اتخاذ تدابیری برای مقابله با اقدامات جدید دشمن است. بر این اساس، عبور از آب به عنوان ابتکار عمل جهت غافلگیر کردن دشمن مورد توجه قرار گرفت و

در دوران دفاع مقدس منطقه عمومی شرق بصره همواره از اهمیت سیاسی و نظامی ویژه‌ای برخوردار بود و در ذهن فرماندهان جنگ نیز مهم‌ترین منطقه عملیاتی جبهه‌های جنگ به شمار می‌رفت. در این منطقه، شلمچه نزدیک‌ترین راه برای تصرف یا نزدیکی به شهر بصره بود. به همین دلیل، پس از فتح خرمشهر، عملیات رمضان انجام شد.

* استادیار دانشگاه و رئیس مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

www.defadocs.com

سال سیزدهم ☐ شماره چهل و نهم ☐ تابستان ۱۳۹۳

سرنوشت ساز و عدم موفقیت آن، شرایط پیچیده‌ای را از نظر نظامی و سیاسی ایجاد کرده بود. علاوه بر این، باقی ماندن نیروهای رزمنده و توان موجود در جبهه شلمچه (پس از عملیات کربلای ۴) و ضرورت‌های نظامی، سیاسی و اجتماعی برای انجام یک عملیات موفق، موجب شد درباره عملیات بعدی خیلی سریع تصمیم‌گیری شود. در واقع، عدم‌الفتح عملیات کربلای ۴، مدخلی بود برای طراحی عملیات کربلای ۵ که یکی از بزرگ‌ترین نبردهای جنگ تحمیلی به شمار می‌رود.

وضعیت دشمن پس از عملیات کربلای ۴

دشمن پس از آنکه عملیات کربلای ۴ را با شکست مواجه ساخت، درصدد برآمد تا ابتکار عمل را به دست گرفته از فرصت به دست آمده بهره‌برداری کند. شواهد و قرائن نیز نشان می‌داد که چنانچه در شرایط موجود، تغییری ایجاد نمی‌شد، دشمن برتری را از آن خود می‌ساخت. زیرا عراقی‌ها تبلیغات گسترده‌ای را تحت عنوان شکست عملیات سرنوشت‌ساز ایران آغاز کرده بودند. آنها با تشدید حملات هوایی و ادامه جنگ شهرها و تلاش برای بازپس‌گیری فاو، سعی کردند، موازنه قوا را به‌طور کامل به نفع خود تغییر دهند. در چنین شرایطی و مطابق روش سال‌های گذشته، دشمن گمان می‌کرد، عملیات احتمالی رزمندگان اسلام در جنوب در حد تک‌ایدایی در فاو یا تکرار بخشی از کربلای ۴ خواهد بود و نیروهای ایران تحرک جدید و قابل‌توجهی صورت نخواهند داد. از این رو، ارتش عراق اصرار داشت تا از فرصت به‌دست‌آمده استفاده کرده و موازنه جنگ را دگرگون کند. در واقع، بازپس‌گیری فاو اولویت ارتش عراق پس از عملیات کربلای ۴ به شمار می‌رفت.

دلایل انتخاب منطقه شلمچه

۱. ارزش سیاسی - نظامی زمین شلمچه: در شرایط حاکم بر جنگ، انتخاب منطقه عملیاتی و اهمیت

مناطق چون هور و اروند مدنظر واقع شد. با این حال، تجربه ناموفق عملیات رمضان برای مدتی شرق بصره را به‌عنوان منطقه مناسبی جهت عملیات گسترده از نظرها دور کرد و عملیات در این منطقه تنها به‌عنوان یک اقدام ایدایی یا فریب در کنار عملیات‌های گسترده در سایر مناطق موردتوجه قرار گرفت؛ از جمله:

۱. در محور زید و شلمچه هم‌زمان با عملیات بدر.
۲. در محور شلمچه و بوارین هم‌زمان با عملیات والفجر ۸.

۳. در محور شلمچه به عنوان یک اقدام پشتیبانی در عملیات کربلای ۴.

البته در اقدامات یادشده، عملیات در این منطقه نقش مهمی در حرکت گسترده نیروهای خودی ایفا کرده بود. به‌طور مثال، در عملیات خیبر محور طلائیه، نقطه اصلی عملیات به شمار می‌رفت و در کربلای ۴، عملیات در محور پنج‌ضلعی در منطقه شلمچه موجب شد، سپاه سوم ارتش عراق توجه خود را به این منطقه معطوف کند.

از سوی دیگر، اهمیت سیاسی - نظامی منطقه شرق بصره و درک دقیق دشمن از میزان اعتبار این منطقه در راهبرد نظامی جمهوری اسلامی، موجب شد تا عراق برای تقویت بیشتر مواضع و استحکامات پدافندی در شرق بصره، سرمایه‌گذاری هنگفتی کند.

با این اوصاف، فرماندهان سپاه پس از عملیات کربلای ۴ بار دیگر منطقه شرق بصره را موردتوجه قرار داده و بر اهمیت راهبردی و نقش این منطقه در تعیین سرنوشت جنگ تأکید کردند. از سوی دیگر، تبلیغات گسترده و چندماهه مسئولان درباره آغاز قریب‌الوقوع عملیات

فرمانده سپاه: در مراحل اولیه عملیات تصرف دو سرپل در موفقیت و تداوم عملیات نقش اساسی داشت: غرب کانال ماهی و غرب تقاطع جاده شلمچه و دژ مرزی معروف به پنج ضلعی.

به ارتش عراق وارد آورد. زیرا، رژیم عراق همواره در طول جنگ بیشترین تبلیغات را بر روی استحکام خطوط پدافندی خود در شلمچه متمرکز کرده بود و خطوط دفاعی شرق بصره به عنوان نفوذناپذیرترین دژ عراق در تبلیغات این کشور و رسانه های جهانی معرفی شده بودند.

۴. تناسب منطقه با توان موجود: محدودیت توان خودی در پشتیبانی از جنگ، همواره انتخاب منطقه عملیاتی را تحت الشعاع قرار می داد، و

فرماندهان نظامی نیز در انتخاب منطقه عملیاتی به دلیل محدودیت توان دچار تنگنا بودند. در این مقطع، توان باقیمانده از عملیات کربلای ۴، برای عملیات کربلای ۵ کافی بود. (در پایان عملیات کربلای ۴، ۸۰٪ از توان به کار گرفته شده، باقی مانده بود).

۵. قابل پدافند بودن منطقه به دلیل وجود عوارض مناسب: ویژگی دیگر منطقه شلمچه، وجود عوارض طبیعی و مصنوعی در آن بود

که امکان پدافند در هر مرحله از عملیات را فراهم می ساخت. لذا به این ویژگی باتوجه به ضعف امکانات مهندسی در واگذار کردن خط حد یگان ها، مرحله بندی کردن عملیات و حفظ نیروها در تهاجم و دفاع، توجه شد.

۶. امکان آتش مناسب: محدودیت دشمن در استفاده از جاده های مواصلاتی به دلیل فشردگی زمین، تأثیر آتش توپخانه و ادوات نیروهای خودی را بسیار افزایش می داد.

۷. شلمچه و موفقیت نیروهای عمل کننده در

سیاسی نظامی آن از جایگاه ویژه ای برخوردار بود. باتوجه به اینکه شهر بصره و تأسیسات نفتی آن به عنوان مهم ترین هدف راهبرد نظامی جمهوری اسلامی در دستور کار قرار داشت، منطقه شلمچه می توانست به عنوان سرپل مناسب جهت دستیابی به شهر بصره و تأسیسات عمده نفتی عراق، مورد بهره برداری قرار گیرد. با تصرف منطقه شلمچه، شهر بصره و تأسیسات اقتصادی آن در تیررس خمپاره های نیروهای خودی قرار می گرفت که بی گمان، خسارات جبرانناپذیری برای عراق دربرداشت. در مجموع، این منطقه در مقایسه با مناطق دیگر از شرایط مناسبی برخوردار بود.

۲. استقرار یگان ها در منطقه و نقش آن در غافلگیری دشمن: از آنجا که منطقه شلمچه یکی از محورهای پشتیبانی کننده عملیات کربلای ۴ به شمار می رفت و قرارگاه نجف با یگان های تابعه در این محور عمل می کرد، بخش قابل توجهی از منطقه و عقبه های آن به طور نسبی آماده بهره برداری بود. این مسئله از سویی، مشکل زمان را تا حدود زیادی حل می کرد و از سوی دیگر، به دلیل کاهش تحرکات، حساسیت دشمن را بر نمی انگیخت. همچنین، به دلیل حضور همه یگان ها در منطقه عمومی خرمشهر و آبادان، چندان به جابه جایی و نقل و انتقال نیاز نبود و این مسئله در غافلگیری دشمن مؤثر بود. در مجموع، دو عامل پای کار بودن یگان ها در منطقه عمومی عملیات و عدم ایجاد حساسیت در دشمن، امتیازات ویژه منطقه شلمچه بر سایر مناطق به شمار می رفتند.

۳. انطباق ویژگی های منطقه شلمچه با شعار "عملیات سرنوشت ساز": تصرف شلمچه به دلیل نزدیکی به بصره و اهمیت آن به منظور محاصره اقتصادی عراق می توانست تا حدودی پاسخگوی انتظارات عمومی ناشی از تبلیغات "عملیات سرنوشت ساز" باشد. باتوجه به این دلایل و نیز به دلیل استحکام خطوط پدافندی دشمن، پیروزی در شلمچه می توانست ضربات روحی خردکننده ای را

دشمن با سماجت، مانع از الحاق لشکرهای ۲۵ کربلا و ۳۱ عاشورا در نوک کانال ماهی شده و میان لشکرهای ۱۰ سیدالشهدا^(ع) و ۱۹ فجر نیز رخنه ایجاد کرد.



نقشه عملیات کربلای ۴

درواقع، موفقیت لشکر ۱۹ فجر در شکستن خط و رخنه لشکر ۵۷ در خط اول و دوم دشمن در امتداد دژ مرزی، فضای مناسبی را برای اقدام در این منطقه فراهم کرد. این توجه، حتی در تعیین محورهای تهاجم نیز نقش ویژه‌ای داشت. فرماندهی کل سپاه درباره اهمیت این مسئله گفت: «تجربه ثابت کرد، می‌شود شلمچه (پنج‌ضلعی) را دوباره تکرار کرد.»

همچنین، آشنایی نیروها با خطوط دفاعی دشمن در این منطقه و عدم تصور دشمن از حمله نیروهای خودی برای بار دوم در شلمچه، از امتیازاتی بود که پس از عملیات کربلای ۴ به دست آمد. با توجه به این شرایط ارتش عراق، پیش‌بینی نمی‌کرد که ایران دست به عملیات گسترده‌ای بزند.

عملیات کربلای ۴: در طراحی عملیات کربلای ۴ ابتدا محور شلمچه به عنوان یکی از فلش‌های اصلی حمله و سپس به دلایلی چون محدودیت توان، به عنوان حرکت تأمین‌کننده جناح راست عملیات و با هدف درگیرکردن سپاه سوم و تجزیه فرماندهی، امکانات و توان دشمن، در نظر گرفته شد، اگرچه مأموریت این منطقه در دو محور پنج‌ضلعی و جزیره بوارین بر عهده قرارگاه نجف قرار گرفت به جز رخنه یگان‌های ۱۹ و ۵۷ در پشت خطوط دفاعی شلمچه، در بوارین موفقیتی به دست نیامد، اما دستاوردهای شلمچه قابل بهره‌برداری و توجه بود.

در آستانه عملیات*

در ادامه تلاش‌های گسترده و فشرده‌ای که برای پای کار رفتن یگان‌ها و کسب آمادگی نسبی برای عملیات انجام گرفت، هنگام آغاز عملیات، قبل از شروع درگیری، فرماندهی سپاه مسائل گوناگونی را برای افزایش میزان آمادگی و درصد احتمال موفقیت، پیگیری کرد:

۱. بررسی و تکمیل مانور یگان‌ها: چنانچه از قبل فرماندهی سپاه تأکید کرده بود، در مراحل اولیه عملیات تصرف دو سرپل در موفقیت و تداوم عملیات نقش اساسی داشت: یکی در غرب کانال ماهی و دیگری در غرب تقاطع جاده شلمچه و دژ مرزی معروف به پنج‌ضلعی. سرپل "کانال ماهی" بیشتر به این دلیل مورد توجه بود که پیشروی به طرف نهر جاسم در منطقه "پنج ضلعی" تضمین بیشتری داشته باشد. بعد از اتمام جنگ، فرمانده سپاه درباره این تدبیر گفت:

«کانال ماهی را به دو دلیل به طرح اضافه کردیم: یکی اینکه فکر می‌کردیم اگر پنج‌ضلعی سقوط نکند، از این جناح وارد پنج‌ضلعی شویم. دوم، احتمال می‌دادم نوک کانال ماهی سقوط نکند. من همیشه در تصمیم‌گیری برای مانور عملیات از خودم سؤال می‌کردم، گیر اصلی کجا خواهد بود؟ و جنگ اصلی در کدام نقطه صورت می‌گیرد؟ از این رو، کانال ماهی جناحی بود که [هم] به تصرف پنج ضلعی کمک می‌کرد و هم در تأخیر پاتک‌ها و نیز گرفتن زمان از دشمن برای رسیدن به نهر جاسم بسیار مؤثر بود.»

سرپل غرب کانال پرورش ماهی بیشتر به تأمین جناح راست عملیات که تیپ الغدیر و لشکر ۳۳ المهدی در آنجا حضور داشتند، و نیز سرعت عمل یگان‌های عمل‌کننده بر روی کانال پرورش ماهی (۴۱ ثارالله^۴) و ۲۵ کربلا) متکی بود. علاوه بر این، پس از عبور لشکر ۲۵ از کانال، می‌بایست عمده تلاش این لشکر معطوف به

الحاق با لشکر ۳۱ در سمت چپ می‌شد. این نگرانی وجود داشت که فرماندهی این یگان نسبت به این مسئله توجه لازم را نداشته باشد. لذا، برادر محسن رضایی به فرمانده قرارگاه کربلا گفت: «مرتضی [قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا] باید اهمیت این مسئله را بفهمد و از پشت کانال ماهی به سمت ۳۱ عاشرورا برود و الحاق کند. ما دو سرپل می‌خواهیم؛ یکی را باید مرتضی کمک کند و یکی را ۵ نصر.»

بر همین اساس، فرمانده سپاه، توپخانه و زرهی را نسبت به اهمیت سرپل پشت کانال ماهی توجه کرده و کالکی را از روی عکس هوایی تهیه و همراه با تذکر کتبی برای فرماندهی لشکر ۲۵ کربلا ابلاغ کرد:

«سرپل غرب کانال ماهی را بگیرید و با لشکر ۳۱ الحاق کنید. گردان ۳۸ ذوالفقار (زرهی) و آتش توپخانه به شما کمک خواهد کرد. اگر ۳۱ نتواند از پنج‌ضلعی خارج شود، شما باید با عبور از کانال به سمت چپ رفته و الحاق کنید.»

در همین زمان (بین ساعت ۱۸ تا ۱۹) هنگامی که برادر ابراهیمی، مسئول اطلاعات تیپ الغدیر به قرارگاه آمد، فرمانده سپاه مانور این یگان را دوباره بازبینی کرد. مبتنی بر تصمیمات قبلی قرار بر این بود که تیپ ۱۸ الغدیر بر روی جاده جلوی پد بویان عمل کند. البته در این زمینه نظر فرمانده تیپ ۳۳ المهدی و حتی فرماندهی قرارگاه کربلا این بود که تلاش اصلی روی پد بویان باشد و از آنجا با پیشروی روی سیل‌بند شرقی کانال ماهی، مسئله جاده مورد نظر حل شود. ولی نسبت به این مسئله تصمیم قاطعی اتخاذ نشده بود. لذا، هنگامی که برادر ابراهیمی مانور را توضیح داد، برادر محسن نسبت به این مسئله تأکید کرد و بدین ترتیب، بخشی از نقص مانور جناح راست عملیات مرتفع شد.

۲. زرهی: تصمیم‌گیری نسبت به نحوه به کارگیری نیروی زرهی، در مقایسه با سایر مسائل، اندکی با تأخیر انجام گرفت، لذا به نظر می‌رسید در محورهای عمده‌ای که زرهی بایستی مورد استفاده قرار گیرد، در کیفیت و

* این بحث از سند مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، تهیه کننده: محمد دوردیان، ۱۳۶۶، صص ۱۲۱ تا ۱۲۴ اقتباس شده است.

به وی تأکید کرد: «ادوات و توپخانه شما حاضر باشد تا در صورت ابلاغ دستور، آتش تهیه اجرا کنید».

۴. پشتیبانی: پیش از این گفته شد که قرارگاه‌های پشتیبانی عاشورای ۱، ۲ و ۳ تشکیل شده و مسئولان آنها برای آخرین پیگیری‌ها، تلاش خود را آغاز کرده بودند، اما از آنجایی که مسئله "پشتیبانی" از مسائل مهم عملیات به شمار می‌رفت و در چگونگی انجام آن همواره ابهاماتی وجود داشت، در این زمان نیز ذهن فرماندهی را مشغول کرده بود. در پیگیری این مسئله، برادران افشار و محتاج گزارشی را در مورد عاشورای ۱ (جناح راست عملیات) به برادر محسن ارائه کردند و چنین به نظر می‌رسید که مشکل خاصی وجود ندارد و یگان‌ها برای آغاز عملیات در آمادگی به سر می‌برند. به همین جهت، در انتهای گزارش برادر افشار، خطاب به برادر غلامپور این مطلب را ابراز کرد: «اگر امشب دشمن منور نزنند، ان شاء الله رفته‌ایم، هر چند کند».

چنین استنباط می‌شد که فرماندهی مانند گذشته نسبت به انجام درست پشتیبانی دغدغه و ابهام ندارد، بلکه تا اندازه‌ای امیدوار است. ۵. هوشیاری دشمن: تجربه عملیات کربلای ۴ ایجاب می‌کرد که این‌بار تحرکات دشمن با دقت بیشتری پیگیری شود و از همین رو، آن‌گونه که در مباحث گذشته آمد، مقرر شده بود که در صورت لزوم خود فرمانده سپاه برای توقف عملیات تصمیم لازم را اتخاذ کند. این مسائل ایجاب می‌کرد که نسبت به وضعیت و رفتار دشمن غفلت نشود؛ حتی نسبت به تغییر در میزان منورهایی که می‌زند.

طی پیگیری‌هایی که صورت گرفت، مسائل گوناگونی بدین شرح از دشمن دیده شد: - بعدازظهر روز ۱۸ دی ۱۳۶۵، وضعیت دکل دیدبانی دشمن غیرعادی بود و چنین استنباط می‌شد که یکی از فرماندهان رده بالای دشمن در حال توجیه‌شدن نسبت به منطقه عملیاتی است.

- از ساعت ۱ بعدازظهر روز ۱۸ دی ۱۳۶۵، توپخانه

چگونگی هماهنگی با یگان‌های عمل‌کننده تا اندازه‌ای ابهام و ناپختگی وجود دارد. از این رو، برادر محسن رضایی طی تماسی با فرمانده لشکر زرهی به وی تأکید کرد: «باید صبح، گردان ۳۸ ذوالفقار و تیپ ۲۰ رمضان را وارد عمل شده ببینیم، الآن ۳۸ ذوالفقار راه بیفتد و اگر می‌تواند با لشکر ۲۵ و ۴۱ پوزه کانال ماهی (سرپل) را بگیرند».

سپس آقای رضایی طی تماسی با برادر عزیز جعفری، فرمانده قرارگاه قدس به وی یادآوری کرد که در نظر دارد با بهره‌گیری از گردان ۳۸ ذوالفقار و تیپ ۲۰ رمضان، آنها را با لشکر ۴۱ ثارالله^(ع) و ۲۵ کربلا برای سرپل‌گیری هماهنگ کند.

۳. آتش توپخانه: به نسبت تردید در مورد میزان هوشیاری دشمن و ضعف‌هایی که در زمینه آمادگی یگان‌ها وجود داشت، اتکا بر آتش فزونی می‌یافت. بر همین اساس، فرمانده سپاه در جلسه‌ای با برادر میرصفیان، فرمانده گروه توپخانه ۱۵ خرداد، درباره آمادگی آنها سؤال کرد. برادر میرصفیان پاسخ داد: «پنج گردان توپخانه ۱۳۰، که دو گردان از خودمان و سه گردان از ارتش است، آماده کرده‌ایم. در مجموع ۱۸ گردان داریم که میزان آمادگی، نسبت به کربلای ۴ خیلی بیشتر است، فقط مقداری مشکل موشک کاتیوشا داریم».

درباره آمادگی آنها سؤال کرد. برادر میرصفیان پاسخ داد: «پنج گردان توپخانه ۱۳۰، که دو گردان از خودمان و سه گردان از ارتش است، آماده کرده‌ایم. در مجموع ۱۸ گردان داریم که میزان آمادگی، نسبت به کربلای ۴ خیلی بیشتر است، فقط مقداری مشکل موشک کاتیوشا داریم».

سپس آقای رضایی، برادر میرصفیان را نسبت به گره‌های حساس، به‌ویژه پوزه کانال توجیه کرد. همچنین، جهت آمادگی قرارگاه‌های قدس و نجف برای تمرکز آتش، با برادر عزیز جعفری نیز تماس گرفت و

فرسایش و تلفات سنگین نیروهای دشمن، تاب و توان عراق را سلب کرده بود، در حالی که یگان‌های خودی نیز توان قابل ملاحظه‌ای را از دست داده بودند، اما هنوز می‌توانستند عملیات را ادامه دهند.

تعیین گردید. البته این سازمان در هنگام اجرای عملیات به دلیل پاره‌ای از مسائل تغییر کرد.

قرارگاه کربلا: لشکری ۵ نصر، ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۱۹ فجر، ۲۵ کربلا، ۳۱ عاشورا و ۴۱ ثارالله^(ع) و تیپ‌های ۱۲ قائم و ۱۸ الغدير.

قرارگاه قدس: لشکری ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع)، ۱۴ امام حسین^(ع)، ۸ نجف اشرف، ۳۲ انصارالحسین، تیپ‌های ۹ بدر (مجاهدین عراقی) و ۴۴ قمر بنی هاشم^(ع). قرارگاه نجف: لشکری ۲۷ حضرت رسول^(ص)

، ۵۲ قدس، ۱۵۵ ویژه شهدا و ۵۷ حضرت ابوالفضل^(ع) و تیپ‌های ۴۸ فتح و ۲۹ نبی اکرم^(ص).

شرح عملیات: هشت روز جنگ بی‌وقفه، عقب‌نشینی عراق**

شب اول

در شب اول، به دنبال پیگیری‌های مداومی که نسبت به وضعیت خودی و دشمن صورت گرفت، حدود ساعت ۲۴:۵۰، مشخص

شد که منوره‌های شلیک‌شده دشمن بیشتر شده است. همچنین، ظواهر نشان می‌داد که در بعضی از محورها، نیروها درگیر شده‌اند. در مجموع، در مورد میزان هوشیاری دشمن و چگونگی درگیری اطلاع دقیقی وجود نداشت تا فرمانده سپاه تصمیم قطعی

دشمن بر روی لشکر ۱۹ فجر اجرای آتش کرد.

– ساعت ۷ شب، برادر احمد صیاف‌زاده (معاونت عملیات قرارگاه کربلا) نامه‌ای را از برادر قاسم سلیمانی (فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله^(ع)) به برادر محسن رضایی نشان داد که فرماندهی لشکر ۴۱ در آن نوشته بود: «دشمن در داخل حوضچه (محل استقرار قایق‌ها در پشت در دشمن واقع در آب‌گرفتگی دریاچه ماهی) کاتیوشا ریخته و تعدادی شهید و مجروح شده‌اند و چهار فروند قایق دچار حریق شده است.»

– بنابه گزارش برادر باقری، معاونت اطلاعات نیروی زمینی سپاه، منوره‌های دشمن نسبت به چند شب گذشته بیشتر شده است. در مجموع، دشمن از عصر تا به حال، ۶۰ منور زده است که میانگین آن در هر دقیقه دو عدد می‌شود. تعداد این منورها نسبت به پنج شب گذشته چهار برابر شده است.

– کمپرسی‌های دشمن که هر شب روی سیل‌بندهای شرقی کانال ماهی فعالیت می‌کردند، طبق برنامه به منطقه آمده و شروع به کار کرده‌اند.

– تردهای دشمن بر روی دو جاده جنوب و غرب کانال ماهی از حجم چشمگیری برخوردار است.

– دشمن از صبح تا شب، نزدیک به ۴۰۰ تا ۵۰۰ دستگاه خودرو به سمت فاو انتقال داد.

از مجموع تحرکات دشمن در منطقه عملیاتی کربلای ۵ تحلیل مشخصی ارائه نمی‌شد، اما همواره بر این احتمال تأکید می‌شد که دشمن قصد حمله به فاو را دارد، باین حال، این امیدواری وجود داشت که به محض آغاز درگیری در شلمچه، دشمن در صورتی که قصد حمله به فاو را هم داشته باشد، صرف‌نظر کرده و خود را برای پاسخ‌گویی به تک ایران در شلمچه، آماده کند.

سازمان رزم*

سازمان سپاه برای عملیات کربلای ۵ به شرح زیر

* در این باره از سند مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، تهیه: محمد درودیان، ۱۳۶۶،

شدت بمباران هواپیماهای دشمن در منطقه عملیاتی، شرایط جبهه خودی را وخیم‌تر کرده بود و از واکنش سایت هاگ نیز اثری به چشم نمی‌خورد.

صفحه ۸ تا ۱۲، استفاده شده است.
** در نگارش شرح عملیات کربلای ۵، بیشتر از گزارش طراحی و انجام عملیات کربلای ۵ نوشته آقای محمد درودیان، استفاده شده است. البته از گزارش‌های قرارگاه نجف نوشته حسین اردستانی و قرارگاه کربلا نوشته مجید مختاری نیز در چارچوب گزارش یادشده بهره‌برداری شده است.

شکسته است. سپس خبر رسید که لشکر ۳۱ عاشورا با لشکر ۱۹ فجر در داخل پنج ضلعی و لشکر ۳۱ عاشورا با لشکر ۴۱ ثارالله^(ع) در شرق کانال پرورش ماهی الحاق کرده اند، و لشکر ۴۱ ثارالله^(ع) نیز توانسته است مسئله نفوذ خود را در غرب کانال ماهی حل کند. با این اقدامات، در این منطقه جاپای ادامه تک به دست آمد. از این پس تا روشن شدن هوا، درگیری رزمندگان اسلام بیشتر در محور سرپل کانال ماهی و پنج ضلعی بود. لذا، امیدواری زیادی برای ادامه عملیات به وجود آمد. به ویژه آنکه در طول روز اول نیز، مثلی غرب کانال زوجی تصرف شد. این هدف و وضعیت خاص جناح قرارگاه کربلا، به هیچ وجه قابل پیش بینی نبود. فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله^(ع) می گفت: «اینجا فتح المبین است.» وی خواستار آن بود که یگان های بعدی از محور این یگان وارد عمل شوند، که تصمیماتی در این زمینه اتخاذ شد.

عملیات در محور پنج ضلعی نیز هرچند گُند، اما با موفقیت ادامه یافت. حوالی ظهر، لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(ع) و لشکر ۱۹ فجر به کانال هفت پل رسیدند. سپس لشکر ۱۰، هلالی شلمچه را تصرف کرد و لشکر ۱۹ به پاک سازی اطراف پل و الحاق با دو جناح مشغول شد. لشکر ۳۱ عاشورا نیز با تصرف یک ضلع کانال ماهی، سعی کرد که از نوک کانال به سمت راست مانور کند تا بتواند با لشکر ۲۵ کربلا الحاق کرده و سرپل مورد نظر را در پوزه کانال ماهی تصرف نماید. در این میان، تنها تلاش دشمن در پنج ضلعی، مقاومت در قرارگاه فرمانده تیپ بود که به وسیله تعدادی تانک انجام می گرفت. این تانک ها فشارهایی را از روی جاده منتهی به پنج ضلعی به نیروهای خودی وارد می کردند.

در جزیره بوارین نیز هم زمان با محورهای کانال ماهی و پنج ضلعی، لشکر ۲۱ امام رضا از قرارگاه نجف، با هدف فریب دشمن، وارد عمل شد. یکی از هدف های اصلی این محور، ایجاد اضطراب ذهنی در دشمن بود، مبنی بر آنکه آنها خود را در سراسر خط درگیر ببینند تا از وارد آمدن فشار بر یکی از محورهای خودی جلوگیری

را در مورد عملیات اتخاذ کند. دقایقی بعد خبرهایی به قرارگاه رسید که نشان می داد، عملیات فاش شده است درحالی که ساعت ۲ (بامداد) هنوز فرا نرسیده بود. بنابراین، عملیات کربلای ۵ در ۱۹ دی ۱۳۶۵ ساعت ۱:۳۵ بامداد، به طور رسمی آغاز شد. با شروع عملیات و براساس خبرهای گوناگونی که از چگونگی درگیری با دشمن می رسید، روشن شد که دشمن نسبت به هیچ یک از محورهای عملیاتی به طور کامل هوشیار نبوده است و تنها به محور پنج ضلعی (به دلیل تجربه عملیات کربلای ۴) توجه بیشتری داشت، درحالی که نسبت به محور تک از کانال پرورش ماهی صد درصد غافلگیر شده بود. همین مسئله موجب تزلزل دشمن شده بود و فرمانده سپاه نیز تلاش می کرد که از این شرایط حداکثر استفاده را کرده و در پیشروی یگان ها و آمادگی قرارگاه قدس و نجف برای عبور، تسریع کند.

مسئله مهمی که هنوز از ذهن فرمانده سپاه خارج نشده بود، توان دشمن در منطقه فاو بود، از این رو، از برادر (شهید) شفیع زاده مسئول توپخانه نیروی زمینی سپاه خواست که وضع دشمن را در آن منطقه از لحاظ استعداد توپخانه گزارش کند. ساعت ۳:۳۰ بامداد، وی در پاسخ به درخواست فرمانده سپاه گفت: «بچه ها در فاو گفتند، دشمن کاملاً آماده حمله بود و نیروهایش در خط بودند و امشب می خواسته حمله کند چون نیروهایش را در خط به طور گسترده پخش کرده، ابتدا آتش داشته و بعد آرام شده.»

پس از رسیدن خبرهای دیگری از منطقه فاو مبنی بر قصد عراق برای حمله به فاو، فرمانده سپاه اظهار داشت: «یکی از دلایلی که ما مجبور شدیم عملیات را انجام دهیم، این بود که جلوی حمله دشمن را به فاو بگیریم.» حدود دو ساعت پس از آغاز عملیات، خبر رسید که لشکر ۴۱ ثارالله^(ع) از کانال پرورش ماهی عبور کرده و لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) در نوک بوارین خط را

بنابراین، مقرر شد، لشکرهاي ۸ نجف و ۱۴ امام حسين^(ع) از پوزه کانال مستقیم، به سمت جنوب (پشت دوعیجی) حرکت کنند و لشکرهاي ۷ ولی عصر^(عج) و ۲۷ حضرت رسول^(ص) هم‌زمان با یگان‌های قرارگاه قدس به سمت کانال ماهی تک کنند. علاوه‌براین، مقرر شد، لشکرهاي ۱۷ علی‌بن‌ابی‌طالب^(ع) و ۵ نصر از قرارگاه نجف نیز آماده عبور شوند و این دو یگان به همراه لشکرهاي ۸ نجف و ۱۴ امام حسين^(ع) با تأکید بر دیدگاه مثبت فرماندهان لشکرهاي ۸ نجف و ۱۴ امام حسين^(ع) درصدد بودند که هر طور شده، از وضع موجود بیشترین بهره را به دست آورند.^(۱)

لذا کانال هفت‌پل به دو قرارگاه قدس و نجف واگذار شد. از پل سوم کانال هفت‌پل به سمت دژ تا جاده شلمچه، به قرارگاه نجف واگذار شد که بایستی لشکرهاي ۵ و ۱۷ به سمت دژ و قسمت راست آن که شامل خاکریزهای مقطعی دشمن در امتداد کانال کوثر بود، وارد عمل می‌شدند و در جناح راست، لشکر ۸ نجف از قرارگاه قدس وارد عمل می‌شد. به‌منظور هماهنگ‌کردن یگان‌ها، جاده آسفالت شلمچه به‌عنوان خط هماهنگی انتخاب شد.^(۲)

ازاین‌رو، مقرر شد لشکرهاي ۵ نصر و ۱۷ علی‌بن‌ابی‌طالب^(ع) از قرارگاه نجف به جای آنکه از جاده شلمچه وارد عمل شوند، کمی عقب‌تر از کانال هفت‌پل، حمله خود را شروع کنند.^(۳)

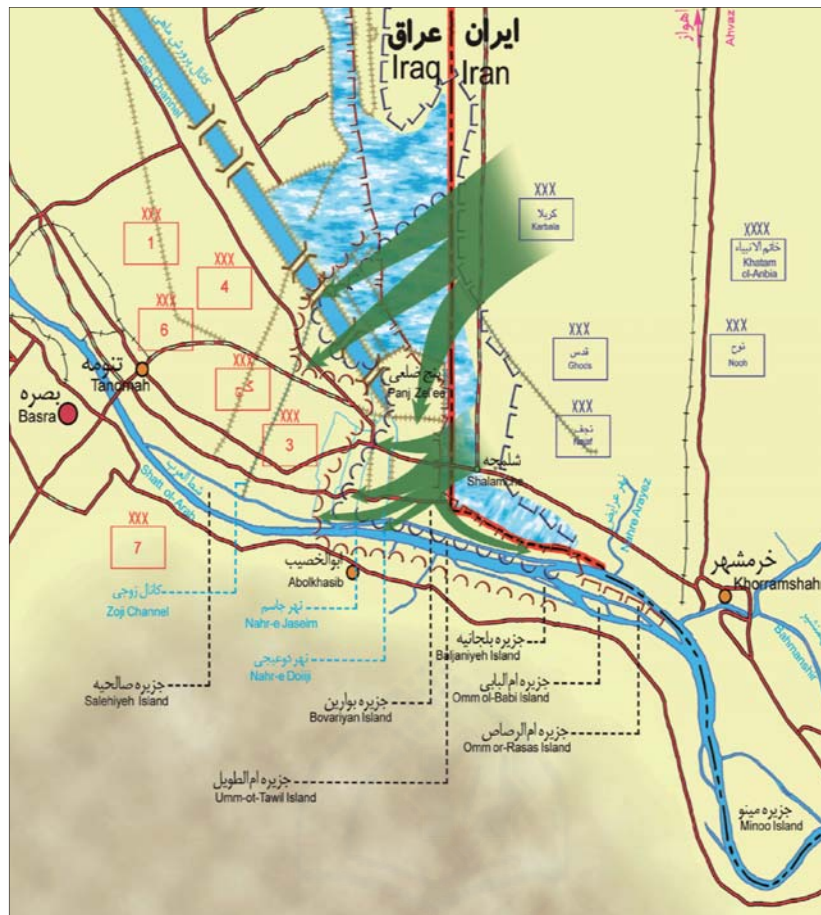
به طور کلی به نظر می‌رسید، از آغاز عملیات تا بعدازظهر روز اول، سه موضوع روشن شده است:

۱. رفع ابهام نسبت به میزان هوشیاری دشمن و آغاز درگیری قبل از فرارسیدن زمان تعیین شده.
۲. امید به این که تلاش قرارگاه کربلا برای تصرف جایای اولیه با موفقیت توأم باشد.
۳. رفع نگرانی نسبت به فراهم‌کردن مقدمات عبور قرارگاه نجف و قرارگاه قدس و نیز بازکردن عقبه خشکی و عبور زرهي.

به عمل آید. با وجود موفقیت عملیات لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) تا حدود ساعت ۸ صبح، قبل از ظهر از قرارگاه نجف خبر رسید که از جزیره بوارین عقب‌نشینی شده است. دشمن با مشاهده اوضاع غرب کانال ماهی، نسبت به کل منطقه از حدفاصل نهر جاسم تا کانال زوجی احساس خطر کرد. آنها نخستین فشارهای خود را بر روی لشکرهاي ۲۵ کربلا، ۴۱ ثارالله^(ع) و محور پد بویان متمرکز کردند. دشمن با درک این موضوع که تمام تلاش جبهه خودی متوجه بازکردن عقبه خشکی از نوک کانال ماهی و از داخل پنج‌ضلعی است، تلاش قابل‌ملاحظه‌ای را برای نگهداری مثلی پشت کانال به عمل آورد و از نیروی فراوان و آتش پرحجمی استفاده کرد.

در این حال، جبهه خودی درصدد برآمد تا فشار فوق‌العاده دشمن بر روی محور کانال ماهی را کاهش داده و همچنین، بر سرعت پیشروی در داخل پنج‌ضلعی بیفزاید تا عقبه خشکی را باز کند. این اقدام، ناشی از نیاز صحنه نبرد به فضای مانور و جاده برای واردکردن نیرو و پشتیبانی آنها بود.

تا قبل از ظهر، تدبیر این بود که لشکرهاي ۷ ولی عصر^(عج)، ۸ نجف و ۱۴ امام حسين^(ع) از کانال ماهی عبور کرده و وارد منطقه شوند، اما وقتی مشخص شد که لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(ع) هلالی‌های پشت جاده شلمچه را تصرف کرده است، دستور داده شد لشکر ۲۷ حضرت رسول^(ص) از محور کانال ماهی وارد عمل شود. همچنین، دستور داده شد نیروهای زرهي از جاده فجر که به تازگی باز شده بود، وارد صحنه شده و یگان‌های درگیر در پنج‌ضلعی به محدوده تصرف‌شده خود عمق بدهند. ازاین‌رو، حدود ساعت ۱ بعدازظهر، فرمانده سپاه به برادر محمدعلی (عزیز) جعفری، فرمانده قرارگاه قدس گفت: «شما با لشکرهاي ۸ و ۱۴ همان مانور سابق را انجام بدهید. ما امروز بعدازظهر و فردا باید تمام توانمان را به کار بگذاریم و قضایا را تمام کنیم. دشمن غافلگیر شده [است].»



نقشه عملیات کربلای ۵

۱۰ سیدالشهدا^(۴) و ۱۹ فجر نیز رخنه ایجاد کرده بود. شرایط موجود، با وجود موفقیت‌های قابل ملاحظه‌ای که به دست آمده بود، به طور صد درصد اطمینان بخش نبود، از این رو، فرماندهی سپاه، آقای هاشمی رفسنجانی را از آخرین وضعیت صحنه درگیری آگاه کرد و برای تجزیه دشمن، درخواست کرد که نیروی زمینی ارتش عملیات کربلای ۶ را در سومار آغاز کند. افزون بر این، فرمانده سپاه با برادران رحیم صفوی و غلامعلی رشید تشکیل جلسه داد تا تدابیر لازم را اتخاذ کنند.^(۵)

شب دوم

در شب دوم عملیات، هر سه قرارگاه (کربلا، قدس و نجف) وارد عمل شدند. قرارگاه

درواقع، شرایط موجود برای آغاز پیشروی مناسب بود و پس از پشت سرگذاشتن مشکلات خاص عملیات، (عبور از خطوط اولیه دشمن در زمین مسلح) اکنون زمان آن فرا رسیده بود که از گسیختگی دشمن بیشترین استفاده به عمل آمده و خیلی سریع، زمین‌های بیشتری از آن تصرف شود.

حدود ساعت ۱۶:۳۰، خبر رسید که دشمن با ۱۰ تیپ، پاتک خود را در محور غرب کانال ماهی آغاز کرده است و وضع نیروهای خودی هم مناسب نیست. همچنین، پد بویان چندین بار میان رزمندگان و عراقی‌ها دست به دست شده بود. علاوه بر این، دشمن با سماجت، مانع از الحاق لشکرهای ۲۵ کربلا و ۳۱ عاشورا در نوک کانال ماهی شده و میان لشکرهای

همچنین، رسیدن اخباری از وضع دشمن، فرماندهان دو قرارگاه، با تأکید بر نقش مثبت‌تر فرمانده قرارگاه نجف و یگان‌های عمل‌کننده، تشخیص دادند که باید عقب‌نشینی را متوقف کرده و مواضع به‌دست‌آمده را به هر شکل ممکن حفظ کنند، همین گونه نیز شد و تا پایان روز دوم، مواضع تصرف‌شده حفظ شد و برای ادامه عملیات تا بوارین نیز طرح‌ریزی به عمل آمد. دشمن در این روز سه برنامه برای تلاش‌های خود داشت:

۱. متوقف‌کردن یگان‌های خودی در پنج‌ضلعی و جلوگیری از تعمیق عملیات و بازشدن جاده شلمچه.
۲. پس‌گرفتن سرپل غرب کانال ماهی به هر نحو ممکن.
۳. تهدید عقبه آبی جبهه خودی از طریق جناح راست عملیات. درپی افزایش حملات دشمن روی جناح راست و سرپل غرب کانال ماهی، و عدم وجود چنین فشاری، در پنج‌ضلعی فرمانده سپاه این تحلیل جدید را ارائه داد: «الان بهترین فرصت است که با

کربلا با لشکرهای ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۲۵ کربلا، ۲۷ حضرت رسول^(ص)، ۳۱ عاشورا و ۳۲ انصارالحسین بایستی وارد عمل می‌شد. اما لشکرهای ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۲۷ حضرت رسول^(ص) و ۳۲ انصارالحسین پای‌کار نرسیدند. لشکرهای ۲۵ کربلا و ۳۱ عاشورا نیز علی‌رغم انجام عملیات، نتوانستند با یکدیگر الحاق کنند. دشمن نیز به دلیل اهمیت تلاش نیروهای خودی، مصرانه در برابر این حمله مقاومت می‌کرد. اما مشکل اصلی، دیرآمدن و کندی حرکت لشکر ۳۱ عاشورا بود. دشمن نیز با درک اهمیت این محور، توان مضاعفی را در محور کانال ماهی وارد عمل کرد. در این محور، بیشترین فشار متوجه لشکر ۲۵ کربلا شد. این یگان حدود ۴۸ ساعت (تا بعدازظهر روز دوم) در محاصره دشمن قرار داشت و برای حفظ سرپل به‌دست‌آمده، مقاومت می‌کرد.

قرارگاه‌های قدس و نجف به دلیل ارتباط نزدیک هدف‌های آنها با هم، و به دلیل عدم استقرار در یک سنگر، به کمک و مشورت یکدیگر، طرح مانور و هدایت یگان‌های خود را انجام دادند. در پنج‌ضلعی، لشکرهای ۸ نجف و ۱۴ امام حسین^(ع) از قرارگاه قدس و تیپ ۳۵ امام حسن^(ع) و ۵ نصر از قرارگاه نجف وارد عمل شدند. هرکدام از این یگان‌ها توانستند مقدار کمی پیشروی کنند، اما هنگام صبح، شرایط صحنه درگیری، به گونه‌ای که فرماندهان یگان‌ها و این دو قرارگاه در مورد امکان باقی ماندن در مواضع به‌دست‌آمده دچار تردید شدند، اما به سادگی هم حاضر به عقب‌نشینی و استقرار در مواضع قبل از عملیات نبودند. سرانجام، صبح عملیات، برای حدود یک ساعت حال و هوای عقب‌نشینی در عملیات بدر در اذهان برخی فرماندهان تداعی شد و در اقدامی عجولانه، فرمانده قرارگاه قدس دستور عقب‌نشینی داد. فرمانده قرارگاه نجف نیز از قرارگاه خاتم خواست که فرماندهی نیروی زمینی سپاه و فرماندهی سپاه را از اوضاع آگاه کند. وی خیلی سریع به قرارگاه بازگشت، اما پس از بحث و گفت‌وگو و

بازپس‌گیری فواو اولویت اول
ارتش عراق پس از عملیات
کربلای ۴ به شمار می‌رفت.

حرکت تأخیری در سمت لشکر ۲۵، قرارگاه قدس و قرارگاه نجف مأموریت خودشان را تا رسیدن به پاشنه (انتهای بوارین) انجام دهند. مقاومت مرتضی قربانی (لشکر ۲۵ در غرب کانال ماهی) همان حرکت تأخیری است.»

با رهیافت جدید، فلش ادامه تک، از کانال ماهی برداشته شد و پنج‌ضلعی صحنه اصلی تحقق هدف‌های عملیات کربلای ۵ گردید. زمینه تحقق این تصمیم نیز وجود داشت؛ زیرا از این پس، فلش اصلی حمله در جایی قرار داده شد که برخلاف مواضع دفاعی دشمن



حجت الاسلام هاشمی رفسنجانی فرمانده عالی جنگ و حجت الاسلام حسن روحانی مسئول پدافند هوایی قرارگاه خاتم الانبیا(ص) در سنگر هدایت عملیات.

هوایی عراق بیشترین حملات خود را بر روی جاده فجر، داخل پنج ضلعی، جاده شلمچه و مواضع توپخانه متمرکز کرده بود. ضمن آنکه سایر مکان‌ها نیز از حملات جنگنده‌های عراق مصون نبودند. بنا بر توافقات قبلی، قرار بود نیروی هوایی ارتش سیستم موشکی هاگ را به طور کامل فعال نگه دارد و ۱۰ دستگاه پدافند هوایی اورلیکن را نیز کنار جاده شلمچه مستقر کند. ولی بنا به اظهار برادر رحیم صفوی:

«قرار بود کنار جاده شلمچه ۱۰ تا اورلیکن باشد ولی پنج تا بیشتر نیست که یکی هم خراب است. دشمن مواضع توپخانه را بمباران کرده [است]، با رگبار (مسلسل هواپیما) روی جاده را می‌زند. قرار شد سایت هاگ را بیاورند کنار جاده شلمچه که منطقه را بپوشاند. جای آن حاضر است، بنا بوده هاگ را به جلو منتقل کنند ولی نیاورده‌اند. دشمن از این خلاء استفاده می‌کند. در زمینه آتش نیز کاهش توان خودی و افزایش حجم آتش دشمن مطرح بود.»^(۵)

شب سوم

در تصمیم‌گیری شب سوم عملیات، محور پنج ضلعی

در قبل از عملیات بود. به این معنی که مواضع دفاعی عراق به صورت شمال - جنوب بود، اما سمت فلش پنج ضلعی از شرق به غرب بود. این، مهم‌ترین ویژگی در عملیات کربلای ۵ به شمار می‌رفت که اکنون به طور کامل بایستی مورد بهره‌برداری قرار می‌گرفت. بر این اساس، ادامه عملیات مستلزم دو اقدام مهم بود:

۱. بازکردن جاده‌های منتهی به پنج ضلعی و شلمچه.
۲. تعمیق عملیات با تلاش یگان‌های موجود در پنج ضلعی.

علاوه بر این، تصمیم گرفته شد جناح راست عملیات نیز با ایجاد بریدگی در سیل‌بندها، تحکیم و تثبیت شود. لشکرهای ۳۲ انصارالحسین و ۳۳ المهدی و تیپ ۱۸ الغدیر این مأموریت را به انجام رساندند. اما کافی به نظر نمی‌رسید و نیاز به شکاف بیشتری در سیل‌بندها بود.

غروب بعد از ظهر روز دوم، بارقه‌های امید برای مغلوب کردن دشمن، در میان ابهامات و نگرانی‌ها، دیده شد. اما جبهه خودی، تحت فشار دو مسئله اساسی قرار داشت: اول حملات هوایی و دوم آتش دشمن. نیروی

تا هشت تا آمده و هاگ دو تا موشک شلیک کرده است، ولی به هواپیما نرسیده است، لازم است هاگ بیاید جلو.^(۷)

عملیات، دو سه ساعت پس از غروب آفتاب، در محورهای مختلف شروع شد. جبهه خودی در این شب درصدد بود، عملیات را به نقطه روشنی برساند.

قرارگاه کربلا در دو محور کانال ماهی و محور راست برای انفجار پل‌ها وارد عمل شد. لشکرها ۷

ولی عصر^(ع)، ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۲۵ کربلا، ۲۷ حضرت رسول^(ص)، ۳۱ عاشورا، ۳۲ انصارالحسین، ۴۱ ثارالله^(ع)

مأموریت تحقق هدف‌ها را به عهده داشتند. در این محور، به دلیل اهمیت و ارزش زمین، دشمن مقاومت

و سرسختی بسیار زیادی از خود نشان می‌داد. از این رو، یگان‌های عمل‌کننده که طی چند شب گذشته توانایی

اصلی خود را صرف کرده بودند، در شب سوم نیز وارد عمل شدند، اما موفقیت چندانی به دست نیاوردند.

لشکرها ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۲۵ کربلا و ۲۷ حضرت رسول^(ص) نیز توانستند به سمت جاده و سیل‌بند جنوب

کانال ماهی پیشروی کنند، اما مسئله اصلی، یعنی الحاق بین آنها صورت نگرفت. فقط لشکرها ۲۵ کربلا

و ۲۷ حضرت رسول^(ص) با یکدیگر الحاق کردند. لشکرها ۱۰ سیدالشهدا^(ع) و ۳۱ عاشورا نیز نتوانستند

با یکدیگر الحاق کنند. لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(ع) برای الحاق با این یگان، تلاش خود را بیشتر به این سمت

معطوف کرده لذا نتوانست با محور لشکرها ۲۵ کربلا و ۲۷ حضرت رسول^(ص) الحاق کند. در جناح راست،

لشکر ۳۲ انصارالحسین توانست به سمت پل‌های کانال ماهی (پس از کانال زوجی) پیشروی کرده و موفقیت

کسب کند.^(۸) لشکر ۷ ولی عصر^(ع) نیز نتوانست پیشروی کند و مجبور به عقب‌نشینی شد.

وضع لشکر ۷ ولی عصر^(ع) نشان می‌داد که تلاش به کار بسته شده برای حل معضل مثلی پشت کانال ماهی

باتوجه به رخنه دشمن و عدم الحاق قرارگاه‌های کربلا و قدس با یکدیگر بی‌نتیجه مانده است. به نظر می‌رسید

اهمیت بیشتری یافت، ضمن آنکه حفظ سرپل کانال ماهی و الحاق میان برخی یگان‌های آن محور و نیز توسعه سرپل در برنامه‌ریزی گنجانده شد. تدبیر

عملیات شب سوم به شرح زیر اعلام شد:

در جناح راست، بریدگی‌ها بیشتر شود و لشکر ۳۲ انصارالحسین با عبور از پل شمالی کانال زوجی به داخل مثلی غرب کانال زوجی وارد شده و آنجا را تصرف کند.

برای تصرف مثلی نوک کانال ماهی، لشکرها ۷ ولی عصر^(ع) و ۳۱ عاشورا و یک گردان تانک، وتر

جنوبی آن را تصرف کنند و در محور شب قبل، پشت نهر دوعیجی نیز لشکرها ۸ نجف، ۱۴ امام حسین^(ع)

و تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم^(ع) از قرارگاه قدس به سمت جنوب تک کنند و قرارگاه نجف با لشکرها ۵ نصر و

۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) در سمت چپ قرارگاه قدس وارد عمل شود و از جاده اول آسفالت واقع در چپ دوعیجی

تا آخرین جاده شنی در چپ دوعیجی و همچنین، روی دژ به سمت مثلی و سپس به سمت جزیره بوارین تک

را ادامه دهد و در پنج ضلعی نیز بایستی یگان‌ها به عمق رفته و به هر نحو ممکن، جاده شنی را باز کنند.

مانور شب سوم در سرنوشت عملیات نقش تعیین‌کننده‌ای داشت. از این رو، فرمانده سپاه به مسئول

دفتر خود، برادر رسول‌زاده گفت:

«به آقای انصاری بگویید از قول من به امام بگویند که امشب شب سرنوشت‌ساز است و دعا کنید. ما با تمام

قوا و دشمن با تمام قوا درگیر شده‌ایم.»^(۹)

چندی بعد، آقای انصاری در تماس با قرارگاه گفت:

«پیام آقا محسن را به امام گفتم. ایشان فرمودند به بچه‌ها بگویید من آنها را دعا می‌کنم.»

باتوجه به اهمیت این شب و باتوجه به شدت

حملات هوایی دشمن در روز دوم، فرمانده سپاه در تماس با آقای هاشمی رفسنجانی در مورد لزوم

جلوآمدن موشک‌های هاگ، گفت:

«می‌گویند هواپیماهای دشمن حوالی غروب، هشت

وضعیت خاص زمین در این منطقه به طور دقیق مورد توجه قرار نگرفته است.

فرمانده سپاه به برادران رحیم صفوی و علی شمشانی گفت:

«لشکرهای ۷ و ۱۴ به عقب برگشته‌اند. این به خاطر این است که زمین وضعیت خاصی دارد. اینها سیخ می‌شوند می‌روند جلو (درحالی‌که) دشمن پشت نهر جاسم حضور دارد و آنها را از پهلوی می‌زند. باید پشت نهر را پاک‌سازی کنند. این منطقه پنج، شش گردان نیرو می‌خواهد.»^(۹)

نظر فرمانده سپاه در کالکی

که از روی عکس هوایی تهیه شده بود، برای فرمانده قرارگاه قدس ارسال شد و در آن

تذکر داده شد که علت عدم باقی ماندن نیروها در مواضع تصرف‌شده، وجود نهر جاسم

در جناح راست و نخلستان در جناح چپ و وجود کانال در

مقابل سنگرهای دشمن است. در ساعت ۸:۱۰ صبح، دشمن با استفاده از رخنه موجود میان

لشکرهای ۷ ولی عصر (عج) و ۱۰ سیدالشهدا^(۱۰) فشار خود را آغاز

کرد. به نظر می‌رسید دشمن پس از حضور در مثلثی پشت کانال، قصد دارد با فشار، به داخل پنج‌ضلعی

رنخه کند. در صورت رخنه دشمن، عقبه نیروهای قرارگاه‌های قدس و نجف در پنج‌ضلعی و بیرون از آن به سمت بوارین و عقبه شماری از یگان‌های قرارگاه

کربلا بسته می‌شد و بدین ترتیب، خطر بزرگی جبهه خودی را تهدید می‌کرد. با درک این مسئله، فرمانده سپاه به تیپ ۲۰ رمضان دستور داد تعدادی تانک بالای

سکو برده و از آنجا دشمن را در مثلثی پشت کانال زیر آتش بگیرند. به تویخانه نیز دستور داده شد حجم آتش

سنگینی را روی منطقه تجمع دشمن در پشت کانال ماهی اجرا کند. همچنین، زرهی لشکرهای ۸ نجف و

۱۴ امام حسین^(ع) موظف شدند، از پشت نهر دوعیجی دشمن را در پشت نهر جاسم با تیر مستقیم تانک بزنند.

دشمن نیز دست به اقدامات شدیدی زد و از ساعت ۹ صبح، به بمباران صحنه درگیری و عقبه‌ها و تک هوایی شیمیایی پرداخت. باتوجه به پیش‌بینی به عمل

آمده، نسبت به فشارها و رخنه دشمن به پشت مثلثی کانال، به نظر می‌رسید، حفظ دستاوردهای عملیات در روز سوم چندان آسان نباشد، به همین دلیل، فرمانده

سپاه پیامی را خطاب به رزمندگان یگان‌ها ارسال کرد. همچنین، فرمانده سپاه، سرهنگ انصاری، فرمانده

عملیات هوانیروز را از اهمیت و خطر شرایط موجود آگاه کرد و به وی گفت:

«از قول ما از بچه‌های هوانیروز تشکر کنید و سلام برسانید و بگویید باید هوانیروز رسالتش را انجام دهد.»^(۱۱)

عملیات در محور قرارگاه‌های نجف و قدس از ساعت ۲۰ آغاز شد. اما هنوز دقیقی از شروع عملیات نگذشته بود که برادر غلامعلی رشید از قول فرمانده

سپاه، طرح جدیدی را به عنوان مأموریت قرارگاه‌های قدس و نجف ابلاغ کرد. طرح جدید ضمن آنکه با مانور پیش‌بینی‌شده تعارض داشت، از لحاظ توجیه

گردان‌های عمل‌کننده و هماهنگی نیز مشکل‌آفرین بود. طبق این طرح، قرارگاه قدس بایستی پس از رسیدن به

جاده شلمچه، با ۹۰ درجه چرخش به سمت راست تا چهارراه (تلاقی جاده شلمچه و جاده آسفالت که

از شمال و جنوب به کانال ماهی و جزیره شلحه وصل می‌شد) ادامه تک می‌داد. این موضوع در جمع فرماندهان دو قرارگاه و یگان‌های تابعه مورد بحث

قرار گرفت و به این دلیل که اگر عملی می‌شد، نتایج بسیار مهمی در پی داشت، استدلال محکمی برای مخالفت با آن یافت نشد. عمده‌ترین مشکل این طرح، چگونگی هماهنگی یگان‌ها بود که مورد بررسی قرار

پس از سه روز جنگ سخت و تلفات یگان‌ها، توان خودی کاهش یافت و باید یگان‌ها بازسازی می‌شدند.

بود و این نگرانی وجود داشت که فرماندهان آسیب ببینند. در این حال، خبر رسید، تیپ ۴۴ قمر بنی هاشم^(ع)، دو هلالی موجود در غرب دوعیجی را پاکسازی کرده است. اما نسبت به جناح چپ و حرکت لشکر ۵ نصر همچنان نگرانی وجود داشت. به ویژه، این یگان شب گذشته نیز دچار مشکل شده بود و در صورتی که در این شب نیز نمی توانست پیشروی کند، مأموریت لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) با دشواری روبه رو می شد.

در مجموع، تا یکی دو ساعت پس از شروع

درگیری، وضع امیدوارکننده بود. به همین دلیل، درحالی که طرح پیشنهادی فرمانده سپاه اجرا می شد، فرمانده قرارگاه قدس پیشنهاد کرد که مانور اول (از جاده شملچه به طرف جزیره بوارین) مورد توجه قرار گرفته و منطقه عملیات به سمت جنوب نیز گسترش یابد. اندکی بعد، یعنی ساعت ۲۲، هنگامی که تاحد زیادی خط هماهنگی (جاده شلمچه) تأمین شده بود، فرمانده قرارگاه قدس دستور داد، لشکر ۸ نجف به سمت چهارراه ادامه تک داده و لشکر ۱۴ امام

گرفت. برای آنکه مأموریت لشکرهای ۸ نجف و ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) و تیپ ۴۴ قمر بنی هاشم^(ع) تغییر نکند، لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) انتخاب شد و با وجود برخی تصورات، برادر خرازی گفت، مأموریت جدید و یا هر مأموریت دیگری که محول شود، می پذیرد.

فرمانده قرارگاه نجف (برادر ایزدی) نسبت به تغییر مانور نظر مثبتی نداشت و کم و بیش مخالفت خود را ابراز می کرد. برادر محمدعلی (عزیز) جعفری برای متقاعد کردن وی، دلایل زیر را برای انجام طرح جدید عنوان کرد:

۱. اتصال محور قرارگاه کربلا به محور قرارگاه های قدس و نجف.
 ۲. تهدید عقبه های دشمن.
 ۳. محدود کردن دشمن در استفاده از معابر وصولی.
 ۴. تهدید جدی عقبه جزیره بوارین و...
- با این حال، برادر ایزدی گفت، طرح جدید تضمین ندارد، و طرح مانور قبلی یک طرح مطمئن است. برادر جعفری در پاسخ گفت:
- «[در] طرح قبلی دراز می شویم. می رویم توی دشمن ولی طرح جدید اوضاع دشمن را به هم می ریزد. اگر این طرح هم انجام نشود، لشکرهای ۳۱ و ۷ (از قرارگاه کربلا) هم نمی توانند کاری بکنند و مجبورند برگردند عقب.»^(۱۱)

به هر تقدیر، یک ساعت پس از شروع حمله، لشکرهای ۸ نجف (قرارگاه قدس) و ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) (قرارگاه نجف) با سرعت شگفت آوری به جاده آسفالت رسیدند، که این پیشروی بیشتر به دلیل عدم حضور چشمگیر دشمن بود.

در محور پنج ضلعی، آتش توپخانه دشمن از شدت و حجم بالایی برخوردار بود و به اصطلاح، زمین را شخم می زد. در این میان، سنگر محل تجمع فرماندهان در قرارگاه ها و تعداد زیادی از فرماندهان یگان ها (در یک سنگر) بر اثر شدت آتش می لرزید و به دلیل مشخص بودن دژ، آتش زیادی روی این قسمت متمرکز

ارتش عراق از مجموع ۱۹۲ تیپ خود، ۹۴ تیپ را وارد عملیات کربلای ۵ کرد. در این عملیات، ۱۶ تیپ به طور صد درصد و ۲۲ تیپ بیش از ۶۰ درصد منهدم و باقیمانده یگان ها نیز از ۱۰ تا ۶۰ درصد آسیب دیدند.

حسین^(ع) نیز مواضع پشت جاده متصل به نوک کانال ماهی را پاکسازی کند. برای این منظور بایستی، لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) مواضع لشکر ۸ نجف را به عهده گرفته و این یگان را آزاد می کرد، اما فرماندهی قرارگاه نجف که به این طرح چندان اعتقاد نداشت، با مسئله برخورد مثبتی نکرد. لذا، جانشین این قرارگاه گفت:

«لشکر ۱۷ نیروی دیگری ندارد که بتواند با آن برود.» در ادامه عملیات، تیپ قمر بنی هاشم^(ع)، هلالی سوم را نیز تصرف کرد، اما به دلیل عدم

(دو گردان) را به کار گرفت، اما با ورود به نخلستان و مقاومت‌های پراکنده دشمن، متوقف شد. این یگان در نهایت، تا ساعت ۳:۱۵ بامداد، حدود دو کیلومتر پس از جاده آسفالت به سمت جنوب پیشروی کرد و به موازات پیچ نهر دوعیجی خط پدافندی تشکیل داد. در سمت چپ، لشکر نصر - که کُند بودنش در شب گذشته، موجب نگرانی شده بود - در بدو شروع حمله ناموفق بود، اما پس از زمان طولانی، در ساعت ۳:۲۰ بامداد، (از روی دژ واقع در جنوب جاده شلمچه) پیشروی خود را آغاز کرد و موفق شد، جناح چپ لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) را نیز بپوشاند، و برای تصرف آخرین هلالی دشمن بر روی دژ، نیروی زیادی (یک گردان و یک گروهان) وارد عمل کرد. این یگان نیز مانند لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) برای ادامه عملیات با مشکل توان روبه‌رو بود، لذا، از نیمه شب تیپ ۱۲ قائم با ورود به صحنه درگیری، جایگزین لشکر ۵ نصر شد. علاوه بر این، به لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) نیز آمادہ‌باش داده شد. این یگان اواسط روز در محور دوعیجی وارد عمل شد. تیپ ۱۲ قائم نیز در محور دژ تا صبح سه گردان وارد میدان کرد و توانست روی دژ پیشروی کند. همچنین، برای تقویت جناح راست قرارگاه نجف، از ساعت ۱۲ شب، گردان زرهی ۲۸ صفر به این قرارگاه مأمور شد.

در محور قرارگاه قدس نیز وضع کلی خوب بود، با این تفاوت که طرح حرکت به سوی چهارراه در عمل با ناکامی مواجه شد و به همین دلیل، در اوایل صبح تا اندازه‌ای، بی‌ثباتی مشاهده می‌شد. به‌ویژه، در محور راست، خبر از عقب‌نشینی تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم^(ع) به گوش می‌رسید. این خبر موجب ناراحتی شد. برادر ایزدی در گفت‌وگو با برادر بشردوست گفت:

«دو شب است به‌خاطر ... [اشاره به تصمیم‌گیری فرمانده قرارگاه قدس در مورد عقب‌نشینی صبح روز دوم و تغییر طرح در شب سوم] عملیات لغو می‌شود. خدا را خوش نمی‌آید بچه‌های مردم این‌طوری شهید شوند.»^(۱۲)

پاک‌سازی مواضع دشمن در محور قرارگاه کربلا، نیروهای عراقی، مستقر در نوک کانال ماهی، عقبه این یگان را به‌طور جدی تهدید می‌کردند. این مسئله اجرای طرح ادامه تک به سمت چهارراه را نیز با ابهام مواجه می‌ساخت. در این وضعیت، فرمانده قرارگاه قدس نیز مانند فرمانده قرارگاه نجف به این نتیجه رسید که بایستی همان مانور سابق، یعنی ادامه تک به سوی جنوب جاده شلمچه انجام شود و از حرکت به سوی چهارراه اجتناب گردد. اجرای مانور سابق از نیمه شب به بعد، حالت جدی‌تری به خود گرفت ولی سرانجام از آن صرف‌نظر شد. اما هنوز زمان زیادی از این تصمیم نگذشته بود که برادر غلامپور، فرمانده قرارگاه کربلا در تماس با فرمانده قرارگاه قدس، خبر داد که لشکر ۲۵ کربلا، لشکر ۳۲ انصارالحسین، لشکر ۲۷ حضرت رسول^(ص) و... در محور کانال ماهی پیشروی کرده‌اند. فرمانده قرارگاه قدس نیز خبر ملغی شدن طرح ادامه تک به سمت چهارراه را به اطلاع وی رساند. اما برادر غلامپور که خیلی با احساس صحبت می‌کرد، گفت:

«نه عزیز، حتماً همین طرح را عمل کنید که با هم در محور نهر جاسم الحاق کنیم. این برای ما مهم است، حتماً این را عمل کنید.»

فرمانده قرارگاه قدس بلافاصله به یگان‌های خود دستور داد، طرح چهارراه را پیگیری کنند، و آنها نیز پس از شنیدن اخبار محور کانال ماهی، با رغبت درصدد انجام آن برآمدند.

تا ساعت ۲ بامداد، وضع این‌گونه بود که در محور راست، تیپ ۴۴، چند هلالی را در حفاصل کانال هفت‌پل تا جاده شلمچه تصرف کرد و با نیروهای لشکر ۸ نجف که از سمت چپ به راست آمده بودند الحاق نمود. در سمت چپ لشکر ۸ نجف، لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) از جاده شلمچه به سمت جنوب حرکت خود را آغاز کرد، و به دلیل عدم حضور جدی دشمن، نیروی کمی



تعدادی از فرماندهان سپاه در حال اقامه نماز جماعت ردیف جلو: عزیز جعفری فرمانده قرارگاه قدس، محمد باقر قالیباف فرمانده لشکر ۵ نصر. ردیف عقب: ناشناس، برادران علی فضلی فرمانده لشکر ۱۰ سیدالشهدا، غلامعلی رشید معاونت عملیات قرارگاه خاتم الانبیا^(ع) و جانشین عملیاتی فرمانده کل سپاه، علی زاهدی فرمانده لشکر ۴۴ قمری هاشم^(ع) و سایر فرماندهان

در مجموع، این فرماندهان، نظر قرارگاه‌های خود را برای ادامه عملیات چنین بیان کردند:

«ما نظرم این است که به سمت پایین [جنوب] تا قسمت غربی بوارین تا ساحل اروند ادامه دهیم. در قسمت کانال پرورش ماهی نیز از سمت ما تلاش، فایده ندارد و از طرف قرارگاه کربلا به سمت شرق باید عمل شود.»^(۱۶)

در پی اخبار مثبتی که از خط به قرارگاه می‌رسید و بیشتر حاکی از تشتت و گسیختگی دشمن بود و نیز گزارش فرمانده لشکر نصر از صحنه درگیری، فرماندهان قرارگاه‌های قدس و نجف تصمیم گرفتند، عملیات را در روز ادامه دهند. در اتخاذ این تصمیم، حضور لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) در جنوب جاده آسفالت (موازی پیچ نهر دوعیجی) و نیز پیشروی در جناح راست و الحاق این دو قرارگاه در محور دوعیجی، نقش تعیین‌کننده‌ای داشتند و برای سرعت بخشیدن به کار، هماهنگ کردن یگان‌ها نیز به تشکیل جلسه در خط موکول شد.^(۱۷)

صبح زود، پیک قرارگاه خاتم به قرارگاه‌ها رفت تا نظرات فرماندهان قرارگاه‌ها را برای چگونگی ادامه تک جویا شود. فرماندهان قرارگاه‌های قدس و نجف چنین نظر دادند:

«منطقه تصرف شده باید به سمت جنوب توسعه یابد.»^(۱۳) ولی باتوجه به اوضاع نامناسب محور کانال ماهی و سماجت و فشار دشمن در آن محور و جلوگیری از الحاق دو جناح قرارگاه کربلا در مثلی نوک کانال، این نگرانی وجود داشت که دشمن از آن محور داخل شود و اوضاع منطقه قرارگاه‌های قدس و نجف را به هم بزند. باتوجه به این نگرانی، فرمانده قرارگاه قدس به فرمانده قرارگاه نجف گفت:

«می‌گویم ما نرویم به سمت پایین [بوارین]، دشمن از بالای کانال ماهی، بیاید داخل [پنج‌ضلعی]؟»^(۱۴) برادر ایزدی نیز گفت:

«ما باید گسترش بدهیم خودمان را که مانع تلاش او از بالا شویم.»^(۱۵)

به منظور پشتیبانی این مانور، به لشکرهای ۱۰۵ قدس و ۱۵۵ ویژه شهدا آماده باش داده شد که پای کار باشند تا در صورت نیاز وارد عمل شوند.

با وجود کاستی‌ها، می‌توان گفت، تا قبل از ظهر وضعیت تا اندازه‌ای رضایت‌بخش بود و دشمن هنوز نتوانسته بود کار اساسی انجام دهد. ضمن آنکه بسیار تأکید شد قرارگاه نجف به سمت پاشنه (بوارین) حرکت کرده و کار را تمام کند. در واقع، قرارگاه نجف در این شرایط نقش مهمی در تثبیت عملیات داشت و پیشروی آنها به سمت غرب منطقه عملیاتی و تصرف زمین صحنه درگیری تا نهر خین و سپس تصرف جزایر بوارین، ام‌الطویله و ماهی، تحول و پویایی جدیدی در صحنه نبرد و ادامه عملیات به وجود می‌آورد.

از سوی دیگر، پیگیری و فشار سپاه برای استفاده بیشتر از نیروی هوایی و هوانیروز برای خنثی کردن اقدامات دشمن در هوا ادامه یافت. در این حال، براساس وضعیت موجود و امیدواری نسبت به آن، فرمانده سپاه با آقایان هاشمی، منتظری و آیت‌الله خامنه‌ای تماس تلفنی گرفت و اوضاع نبرد را به آگاهی آنها رساند. آقای هاشمی گفت: «الآن احمد آقا [فرزند امام] تأکید کرد سلام امام را به بچه‌ها برسانید.»

وی همچنین پرسید: «شما در کل راضی هستید؟» فرمانده سپاه در پاسخ گفت: «ما نسبت به نصرت خدا راضی هستیم.»

آن‌گاه آقای هاشمی گفت: «باید ادامه بدهند، دیگر ما دست بر نمی‌داریم. به آنها [فرماندهان] بگویید مناسب این است که دیگر تمام کنیم.»

آقای منتظری نیز از فرمانده سپاه خواست: «سلام وی را به همه رزمندگان برساند.»

برادر محسن در تماس با آیت‌الله خامنه‌ای، رئیس جمهور، گفت: «دعا بفرمایید. خواستیم به شما خبر بدهیم چون مربوط به شهر شما [مشهد] است. دیشب قوای امام رضا^(ع) عملیات داشتند و دارند به سمت پاشنه [انتهای بوارین] پیشروی می‌کنند.»

در حالی که بحث در مورد چگونگی ادامه درگیری مطرح بود، [شهید] صالحی، مقام برجسته قرارگاه نجف که نقش مؤثری در زمینه طراحی عملیاتی در قرارگاه نجف و در اکثر زمینه‌ها داشت، از خط وارد سنگر شد و مشاهدات خود را از منطقه بازگو کرد. از آنجا که تصمیم‌گیری نیاز به اطلاعات صحیح و کارشناسی داشت، این اطلاعات بسیار ارزشمند بود. وی گفت:

«در محور نهر دوعیجی لشکر ۱۷ تا ابتدای پیچ رفته و یک تعداد اسیر هم گرفته‌اند. دشمن روی لشکر ۱۷ فشار می‌آورد که [یکی از] گردان‌های [لشکر امام رضا^(ع)] رسید و دشمن را عقب زد و «نون» شکل دوم جلوی پیچ دوعیجی را تصرف کرد. پس از رسیدن لشکر امام رضا^(ع)، به قاذبی گفتیم که این محور را تحویل بگیرد و لشکر ۱۷ هم از سر پیچ نهر به سمت چپ بیاید و با لشکر نصر و تیپ قائم الحاق کنند و از جاده وسط بروند به سمت پایین [بوارین].»^(۱۸)

با تلاش برادر صالحی برای جابه‌جایی یگان‌ها و به کارگیری لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) در محور دوعیجی، عملاً مانور تغییر کرد و جای لشکرهای ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) و ۲۱ امام رضا^(ع) با یکدیگر عوض شد.

برادر صالحی در گزارش خود اوضاع دشمن را متشتت و از هم گسیخته توصیف کرد و زمینه را برای ادامه عملیات مناسب خواند. پس از صحبت‌های برادر صالحی، برادر ایزدی، فرمانده قرارگاه نجف، در مورد مراحل مانور قرارگاه چنین گفت:

«یک مرحله از ابتدای مثلثی به سمت دوعیجی عمل می‌کنیم ... در مرحله دوم، می‌رویم داخل بوارین تا ساحل اروند.»^(۱۹)

در روز پانزدهم در سه محور عملیات انجام شد: در محور شمالی: مقاومت فوق تصور در غرب کانال ماهی؛ در محور میانی: تصرف قرارگاه لشکر ۱۱؛ در محور جنوبی: پیشروی در جزیره شلحه

در مقابل دشمن مقاومت می‌کرد تا اینکه قرارگاه نجف به سمت پاشنه پیشروی کرده و حداقل در یک محور، خط خودی وضعیت مطلوبی می‌یافت و این در حالی بود که شرایط نبرد در غرب کانال ماهی بسیار سخت و طاقت‌فرسا شده بود و امکان محاصره شدن لشکرها ۲۵ کربلا، ۲۷ حضرت رسول و ۴۱ ثارالله^(ع) همواره وجود داشت. به گونه‌ای که حتی برادر مرتضی قربانی، فرمانده لشکر ۲۵ کربلا لباس غواصی با خود برد که از طریق کانال عقب بیاید.

هدف از عملیات شب چهارم (۲۲ دی ۱۳۶۵)، تحقق هدف‌های شب سوم بود. زیرا در شب گذشته نتیجه مهمی از برنامه‌های مورد نظر به دست نیامده بود. لذا عملیات شب چهارم اهمیت فراوانی داشت. برادر غلامعلی رشید درمورد شب چهارم گفت: «امشب، شب تثبیت است و اگر نشود، فردا وضع بدی خواهد بود.»

علاوه بر این، به دلیل حساسیت و تمرکز دشمن روی کانال ماهی و شرایط نامناسب یگان‌های خودی در آنجا، احتمال عقب‌نشینی لشکر ۲۷ حضرت رسول^(ص) نیز وجود داشت. از این رو، فرمانده سپاه تصمیم گرفت نماینده خود را به خط لشکر ۲۷ حضرت رسول^(ص) بفرستد تا در صورت عقب‌نشینی، در جریان چگونگی کار قرار بگیرد. بدین ترتیب، حجت‌الاسلام میثمی نزد برادر محمد کوثری، فرمانده لشکر حضرت رسول^(ص) فرستاده شد تا علاوه بر تقویت روحیه فرماندهان این لشکر، چنانچه نیاز به عقب‌نشینی بود، اطلاعات دقیق به فرماندهی رسانده شود. فرمانده سپاه، همچنین برادر شمخانی، فرماندهی نیروی زمینی و برادر سیدرحیم صفوی، جانشین نیروی زمینی را نزد فرماندهان قرارگاه‌ها فرستاد که به آنها کمک کنند تا در شب چهارم نتیجه مورد نظر حاصل شود. در این حال، فرمانده سپاه با آقای هاشمی تماس گرفت و وی را از اوضاع منطقه آگاه کرد.

آقای هاشمی پرسید: «شما خیالتان راحت است

آیت‌الله خامنه‌ای اظهار کرد: «خداوند ان شاء الله همه برادران را حفظ کند. ما شب و روز شما را دعا می‌کنیم.» بعد از ظهر روز سوم، فرماندهی سپاه تلاش کرد که برنامه شب چهارم را مشخص کند. برای این منظور، می‌بایست اطلاعات صحیحی از میزان توان خودی، آخرین وضعیت و استقرار یگان‌ها و از تلاش‌های دشمن به دست می‌آمد. درباره تلاش‌های دشمن، برادر پیش‌بهار، معاون اطلاعات نیروی زمینی سپاه گفت:

«دشمن می‌خواهد امشب خود را حفظ کند تا فردا پاتک نماید ... دشمن خیلی خسته است، تنها نیرویی که دارای سازمان است، لشکر گارد است ... دشمن می‌خواهد ما را در مقابل شلمچه نگه دارد تا ما را از منطقه کربلا [غرب کانال ماهی] عقب براند.»^(۲۰)

همچنین از روز سوم، بازسازی یگان‌ها به منظور حفظ پشتوانه برای ادامه عملیات آغاز شد و لشکر فجر نخستین یگانی بود که قرار شد، برای بازسازی به عقب برود. علاوه بر این، فرمانده سپاه از رئیس ستاد سپاه (برادر افشار) خواست:

«نیروهای بسیجی به طور مرتب فراخوانی شوند و یگان‌های موجود به صورت میان مدت بازسازی شوند. آنها باید با فاصله به بازسازی بروند ... برای درازمدت، باید بعضی از یگان‌ها تا ۱۰ روز دیگر بازسازی شوند.» این مسئله بسیار مورد توجه بود زیرا پس از سه روز جنگ سخت و تلفات یگان‌ها، توان خودی کاهش یافته بود و لازم بود که بازسازی یگان‌ها در دستور کار قرار گیرد.^(۲۱)

در صحنه درگیری، احساس می‌شد که دشمن قادر به انجام اقدام جدی نیست و امکان پیشروی نیز وجود دارد. از سوی دیگر، باید برای خط‌های دفاعی تدبیری صورت می‌گرفت تا چنانچه دشمن دست به تحرک اساسی زد، حفظ منطقه تصرف شده میسر باشد. اما خط‌های خودی فاقد استحکام لازم بودند و از سوی دیگر، به دلیل عدم پایان یافتن مرحله پیشروی، تثبیت آنها امکان نداشت. از این رو، جناح راست بایست همچنان



از راست برادر غلام‌پور فرمانده قرارگاه کربلا، عزیز جعفری فرمانده قرارگاه قدس و مصطفی ایزدی فرمانده قرارگاه نجف در در عملیات کربلا ۵.

حفظ جزیره بوارین، به تیپ‌های ۶۶ و ۶۷ مأموریت داد در جنوب منطقه لشکر ۱۷ علی‌بن‌ابی‌طالب^(ع) بر روی چپ و راست پل عنبه (محل عبور جاده خاکی) وارد عمل شوند. به نظر می‌رسید، دشمن پس از ناامیدی از عقب‌راندن رزمندگان از سرپل غرب کانال ماهی و نیز مشاهده پیشروی نیروها به سمت جزیره بوارین، تصمیم گرفته بود تلاش خود را در محور غرب پنج‌ضلعی متمرکز کند تا از پیشروی رزمندگان جلوگیری نماید. در مقابل، قرارگاه نجف نیز با به‌کارگرفتن لشکر ۱۰۵ قدس، لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا و تیپ ۵۷ حضرت ابوالفضل^(ع) تلاش کرد تا خود را به پشت نهر خین به‌طرف نهر دوعیجی برساند. این اقدام در صورت موفقیت کار دشمن را یکسره می‌کرد، ضمن آنکه لشکر ۵ نصر نیز فلش حمله خود را به سمت جزیره بوارین نشانه رفته بود.

قرارگاه قدس و کربلا نیز در این شب درصدد الحاق با یکدیگر در مثلی پشت کانال برآمدند. در شب چهارم، اوضاع کمی بهتر شد. اما هنوز وضعیت صحنه درگیری، مانند استخوان لای زخم بود. زیرا قرارگاه کربلا و قدس نتوانسته بودند با هم الحاق کنند و تلاش

دیگه؟ خیال ما راحت است. به شما ارتش را گفتند؟ [یعنی؛ زمان انجام عملیات ارتش در غرب فرا رسیده است].»

برادر محسن گفت: «سر قولشان هستند؟» آقای هاشمی پاسخ داد: «بله، ما هم شاید برویم آنجا...»^(۲۲) در این شب، نحوه هدایت عملیات نسبت به شب‌های گذشته تفاوت داشت. در شب اول عملیات، قرارگاه کربلا و در شب دوم، فرمانده سپاه به‌طور مستقیم هدایت عملیات را به عهده داشتند. اما در شب سوم، به‌دلیل حضور فرمانده و جانشین نیروی زمینی در قرارگاه کربلا، یک رده اضافه شد و در شب چهارم عملیات، چون این دو فرمانده به داخل پنج‌ضلعی رفته بودند، قرارگاه خاتم در عمل، نقش ناظر را بر عهده داشت و فرماندهی نیروی زمینی عملیات را هدایت می‌کرد.^(۲۳)

شب چهارم

دشمن در شب چهارم، علاوه بر تلاش‌هایی که در محور قرارگاه کربلا، جناح راست عملیات و مثلی پشت کانال ماهی به عمل آورد، نزدیک غروب روز سوم، به‌منظور

که تسلیم بشوند.»

علاوه بر این، برادر صفوی به فرمانده سپاه خبر داد که لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) نیز وارد انتهای بوارین شده است. دشمن که اوضاع را به ضرر خود می دید، سعی کرد آخرین تلاش های خود را به کار بندد، لذا، فشار زیادی بر قرارگاه نجف وارد آورد و حمله سنگینی را با لشکر ۳۲ در مثلثی غرب کانال ماهی آغاز کرد. بر این اساس که در ساعت ۸:۵۵ صبح فرمانده سپاه به برادر رسول زاده گفت:

«تماس بگیرید و بگویید، امام در جریان قرار بگیرد که فشار دشمن خیلی زیاد است.»

در ساعت ۱۱:۴۰، فرمانده سپاه از فرمانده نیروی زمینی سؤال کرد: «دشمن در غرب کانال ماهی پاتک نداشت؟» سپس، پاسخ شنید: «نه». آن گاه گفت: «اینها [دشمن] سیاست دوم [از دست دادن زمین در برخی محورها] را انتخاب کرده اند ... ولی باید [اقدامات آنها را] در نظر داشت.»

پس از چهار روز درگیری، اولین جمع بندی از دشمن

ارائه شد که حاکی از شکست و هزیمت آنها بود. به نظر می رسید، از بعد از ظهر روز چهارم وضع جدیدی در حال شکل گیری است. فرماندهی در نظر داشت در جناح راست عملیات و سرپل غرب کانال ماهی، با شکاف در سیل بندها و انداختن آب، آن محور را تثبیت کند.^(۲۴)

بدین ترتیب، فرسایش و تلفات سنگین نیروهای دشمن، تاب و توان عراق را سلب کرده بود، در حالی که یگان های خودی نیز توان قابل ملاحظه ای را از دست داده بودند، اما هنوز می توانستند عملیات را ادامه دهند.

قرارگاه کربلا بیشتر جنبه انهدامی داشت. در این محور (غرب پنج ضلعی) خبر داده شد که لشکر ۵ نصر جسته و گریخته وارد جزیره بوارین شده است. این خبر مسرت بخش بود، اما در مورد چگونگی آن تردید وجود داشت. از سوی دیگر، لشکرهای قدس، ویژه شهداء و به میزان کمتری - تیپ ۵۷ نتوانستند آن گونه که لازم بود، کار را یکسره کنند، و در حالی که دشمن بسیار متزلزل و از هم گسیخته بود، بار دیگر خبر عقب نشینی به قرارگاه رسید. در حالی که در همین محور، خبرهایی از غلبه بر دشمن و اسارت نیروهای عراقی شنیده می شد. این وضعیت، به تردید و تزلزل بعد از روز سوم که در جبهه خودی پیدا شده بود و بر مبنای آن طرح تثبیت منطقه تصرف شده زمزمه می شد، دامن می زد.

این مسئله به منزله تهدید دستاوردهای چند شب گذشته بود. اما به هر صورت با وجود ناکامی قرارگاه کربلا و قرارگاه قدس، پیشروی کند قرارگاه نجف امیدوارکننده بود. لذا، فرمانده سپاه که آخرین نقطه امید را صحنه درگیری قرارگاه نجف می دانست، به فرمانده قرارگاه قدس دستور داد:

«شما بروید کمک قرارگاه نجف ... شما و برادر رحیم با بچه های ۲۰ رمضان [زرهی] بروید مسئله را تمام کنید ... سریع! من منتظر جواب شما هستم.»

ساعتی بعد، فرمانده سپاه، بار دیگر تأکید کرد: «عجله کنید، مسئله را تمام کنید.»

در این حال، شنود خبر داد که دشمن در جزیره بوارین در حال هلی برن است. این اقدام دشمن برای فرمانده سپاه روشن نبود و وی نمی دانست که آیا این کار برای تقویت جزیره است و یا برای تخلیه نیروها. ساعت ۷:۴۰ صبح اطلاعات قرارگاه به نقل از شنود خبر داد: «نیروهای دشمن در بوارین گفته اند، بیش از این نمی توانند مقاومت کنند.»

با این خبر، فرمانده سپاه بلافاصله به جانشین نیروی زمینی گفت: «به قرارگاه نجف بگویید نیروهای دشمن در بوارین در حال تسلیم شدن هستند، بلندگو بگذارند

در عملیات کربلای ۵ بر اساس خبر شنود، صدام، به نیروهای در خط گفت: «این آخرین حمله ایرانیان است، مقاومت کنید.»

شب پنجم

در شب پنجم عملیات، قرارگاه نجف محور درگیری‌ها بود. براساس طرح مانور این قرارگاه، تصرف مثلی به‌عهده گروه تانک شریفی و تیپ ۱۲ قائم گذاشته شد و در صورت عدم موفقیت، لشکر ۵ نصر این مأموریت را به عهده می‌گرفت. مأموریت اصلی لشکر نصر تصرف امتداد دژ تا دو جاده آنتنی پشت آن، در جزیره بوارین بود. مأموریت سایر یگان‌ها عبارت بود از: لشکر ۱۰۵ قدس، تصرف غرب بوارین؛ تیپ ۵۷ ابوالفضل^(۷)، پشتیبان لشکر قدس؛ لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا، تصرف قرارگاه قصر (عراق) و غرب آن؛ لشکر امام رضا^(۸)، پاک‌سازی و تصرف امتداد نهر دوعیجی تا جاده منتهی به قرارگاه قصر^(۹).

باتوجه به عملکرد دو شب گذشته قرارگاه نجف - که یگان‌ها پس از پیشروی عقب‌نشینی کردند - فرمانده سپاه به برادر صفوی گفت: «هدف، بزرگ است. یک کاری کنید، وقتی عمل شد، حتماً [نیروها] برنگردند»^(۱۰). سرانجام، طلسم شکسته شد و لشکر قدس و دو محور دیگر قرارگاه نجف وارد جزیره بوارین شدند. لشکر ویژه شهدا پس از دو شب توانست قرارگاه قصر را تصرف کند، اما هنوز با لشکر قدس الحاق نکرده بود. با ارسال این خبر به قرارگاه خاتم، فرمانده سپاه گفت: «به فرماندهان بگویم بروند جلو. اگر کسی خواست برگردد، نگذارند».

وی صبح زود نیز به فرمانده نیروی زمینی تأکید کرد: «هر کس هر کجا هست، همان‌جا بماند و به بهانه تأمین نبودن چپ و راست و الحاق نبودن و خاکریز به عقب نیایند».

در منطقه کانال ماهی، لشکر گارد برای پس‌گرفتن سرپل قرارگاه کربلا در غرب کانال بسیار تلاش می‌کرد. اخبار شنود حاکی از عقب‌نشینی نیروهای خودی بود - چنانچه بعداً معلوم شد - لشکر سیدالشهدا^(۱۱) بر اثر فشار دشمن عقب آمده بود. دشمن با تصرف دو هلالی از لشکر سیدالشهدا^(۱۲)، فلش حمله خود را متوجه

لشکر ۲۷ حضرت رسول^(۱۳) کرد. در این حال، فرمانده سپاه با فرمانده این لشکر تماس گرفت و اوضاع خط لشکر را جویا شد. برادر کوثری گفت: «ما حتی یک دستگاه بلدوزر نداریم». برادر محسن نیز مسئول مهندسی را خواست و به وی دستور داد که توان مهندسی لشکر ۲۷ حضرت رسول^(۱۴) را تقویت کند. از سوی دیگر، به دلیل فشار دشمن به سرپل قرارگاه کربلا، و کاهش قابل‌ملاحظه توان یگان‌های آن محور که پنج روز تمام، فشارهای دشمن را تحمل کرده بودند، فرمانده سپاه به برادر رشید گفت: «اگر بچه‌ها تا امشب مقاومت کنند، امشب پاشنه را حل کنیم، دشمن تمام توجهش به این سمت است».

با توجه به شرایط خاص صحنه نبرد، این اهداف مهم در روز پنجم موردنظر بود: ۱. مقاومت در مقابل فشارهای دشمن تا تاریک‌شدن هوا؛ ۲. حفظ و تثبیت منطقه تصرف‌شده قرارگاه نجف؛ ۳. تکمیل خاکریز قرارگاه قدس که لشکر ۸ نجف احداث کرده بود^(۱۵).

به نظر می‌رسید شرایط صحنه نبرد به نفع رزمندگان اسلام در حال دگرگونی است. در ظاهر دشمن به دلیل پیچیدگی مانور، آتش پرحجم خودی، پیچیدگی زمین منطقه، مشکلات مانور به‌ویژه برای نیروهای زرهی، جنگ پیاده در نخلستان و به‌خصوص ایستادگی و مقاومت بسیار استثنایی و فوق‌العاده رزمندگان اسلام، کنترل صحنه نبرد را از دست داده و قادر به حفظ زمین نبود.

اما پیشرفت کار در محور قرارگاه نجف، چندان با نیاز جبهه مبنی بر تسریع در استفاده از شرایط موجود انطباق نداشت. قرارگاه نجف که علاوه بر استفاده از لشکر ۲۱ امام رضا^(۱۶)، لشکر ۱۰۵ قدس و تیپ ۱۲ قائم را نیز به کار گرفته بود، صبح عملیات توانست با لشکر ۱۰۵ قدس وارد بوارین شده و بدون تأمین جناحین و عقبه، روی آنتنی چهارم مستقر شود. در سمت چپ این یگان، بایستی لشکر ۵ نصر حضور پیدا می‌کرد، اما به دلیل اشتباه گردان اول، این یگان توانست

از حضور قبلی خود در بوارین استفاده مؤثر کرده و در سمت چپ بوارین منطقه تصرف شده را توسعه دهد. به همین دلیل، به تیپ ۲۹ نبی اکرم (ص) دستور داده شد در این محور وارد عمل شود، اما هنگامی که گردان‌های این تیپ به منطقه رسیدند، زمان برای ورود آنها مناسب نبود. لذا، از به‌کارگیری آن خودداری شد. از این رو، الحاق لشکر ۵ نصر با لشکر ۱۰۵ قدس صورت نگرفت و تصرف ضلع جنوبی مثلی (ضلع شرقی - غربی) در داخل بوارین، نیز میسر نشد. تیپ ۱۲ قائم نیز که در محور لشکر نصر مأموریت داشت، ناموفق بود و لشکر ۲۱ امام رضا (ع) - که به آن امیدوار بودند - تنها توانست یک هلالی را در محور دوعیجی تصرف کند و سپس متوقف شد. عدم پیشروی این یگان در دو شب گذشته، باعث الحاق نکردن با لشکر ۱۵۵ شهدا و پوشش ندادن به جناح پاتک لشکر ۱۰۵ قدس در داخل جزیره بوارین گردید. همچنین صبح، از لشکر ۱۵۵ شهدا خبر رسید که این یگان قرارگاه قصر را تصرف و آن را به‌طور کامل پاک‌سازی کرده است. آنها مشکل اصلی خود را عدم حضور لشکر ۲۱ امام رضا (ع) عنوان می‌کردند. اما کمی بعد، خبر رسید لشکر ۱۵۵ شهدا تنها قسمت کمی از قرارگاه قصر را تصرف کرده است. نحوه استقرار لشکر شهدا و نیز لشکر ۲۱ امام رضا (ع)، موقعیت لشکر ۱۰۵ قدس را در خطر قرار داده بود، اما فرماندهی سپاه به این یگان دستور داد: «همان‌جا که مستقر شدی بایست و مقاومت کن». به‌خصوص که لشکرهای ۸ نجف و ۱۴ امام حسین (ع) نیز در حال محاصره کردن دشمن در عقبه (جاده آسفالته) دشمن در منطقه قرارگاه نجف بودند و این مسئله باعث شد که فرماندهی توجه و پیگیری بیشتری نسبت به موقعیت قرارگاه نجف به عمل آورد. (۲۸)

قرارگاه قدس با این اقدام که حرکت بسیار مهمی محسوب می‌شد و نیز احداث خاکریز در آن محور، تا حدودی جناح راست قرارگاه نجف را از تعرض دشمن مصون نگه داشت و دست آنها را باز کرد که تنها به

فلش دشمن از محور بوارین توجه کنند. تحلیل فرمانده سپاه از وضعیت دشمن در منطقه قرارگاه نجف این بود که دشمن به دلیل عقب‌ماندگی، دچار نابسامانی است و در شرایط فعلی، قادر نیست زمین را حفظ کند، و با توجه به فلش حمله قرارگاه قدس در قرارگاه خاتم، این باور وجود داشت که در صورت تحرک و استفاده از فرصت موجود، به راحتی می‌توان بر دشمن فائق آمد. به همین دلیل در عرض یکی دو ساعت، فرمانده سپاه، چهار، پنج بار با قرارگاه نجف تماس گرفت و این مسائل را به آنها گوشزد کرد. وی گفت:

«بگویند مأموریتشان را با قدرت انجام بدهند. اون چهارلول‌ها را آنها [دشمن] گذاشته بودند فرار کرده بودند. بگویند بروند آنجا اون چهارلول‌ها را بگیرند بروند داخل مواضع آنها سوار شوند.» برادر ایزدی پاسخ داد: «ان شاء الله، چشم.» سپس فرمانده سپاه گفت: «یا علی. یا علی. من می‌خواهم صدمات را بشنوم. زودتر اقدام کن.» (۲۹)

فرمانده قرارگاه نجف

بلافاصله با لشکرهای ۱۰۵ قدس و ۵۷ حضرت ابوالفضل (ع) تماس گرفت و مطالب فرماندهی را به آنها منتقل کرد. فرمانده سپاه بار دیگر با فرمانده قرارگاه نجف تماس گرفت و گفت:

«از کوچک [نفربر] و بزرگ [تانک] هر چه دارند راه بیندازند و با [اجرای آتش] خمپاره و هر طوری که می‌توانند بروند جلو، الآن همه چیز دشمن دست شما است، این را زود تمام کنید.»

دستور فرمانده سپاه، مبتنی بر اخبار متعددی بود که از وخامت اوضاع دشمن دریافت شده بود. در

در عملیات کربلای ۵، ۳۰ فرمانده گردان و ۳۳ معاون گردان شهید و ۸۳ فرمانده گردان و ۱۶۲ معاون گردان مجروح شدند.

کانال ماهی بود. ۲. تلاش دشمن برای حفظ جاده شلمچه (وحدت) و چسبیدن به پشت نهر دوعیجی؛ در این صورت، دشمن می توانست مانند کیسه ای رودخانه دجله در عملیات بدر، خط و عقبه نیروهای خودی را در شلمچه متزلزل کند. ۳. محاصره شدن نیروهای بسیاری از دشمن بر اثر تصرف پاشنه. از این رو، دشمن نیاز مبرم داشت که پیشروی یگان های خودی را سد کند.^(۳۲)

بدین ترتیب، شرایط صحنه درگیری به نحو قابل ملاحظه ای به زیان دشمن در جریان بود. حدود ساعت ۱۲:۱۰ بعد از ظهر، اطلاعات نیروی زمینی به نقل از شنود خبر داد: «دشمن قرار است ساعت ۱ بعد از ظهر، در مقر لشکر ۱۱ تشکیل جلسه دهد.» بازتاب این خبر در بعد از ظهر در صحنه درگیری به چشم خورد و درگیری ها و فشارهای دشمن بسیار کاهش یافت. در این میان، هنوز اخبار ضد و نقیضی شنیده می شد. برادر باقری، مسئول اطلاعات نیروی زمینی گفت:

«دشمن قصد دارد از کنار نهر جاسم به سمت شمال پاتک کند، بوارین را تقویت کرده، تیپ ۴۷ و تیپ ۲۳ را آنجا ببرد و حالا تیپ ۱۹ و یک تیپ از گارد را وارد جزیره کرده است.»

لذا تا پایان روز پنجم، هنوز این تحلیل وجود داشت که دشمن حاضر نیست زمین شلمچه را از دست بدهد. در حالی که در طرف دشمن، تصمیمات به گونه دیگری بود.

شب ششم

در شب ششم عملیات، تمام فکرها و برنامه ها متوجه استفاده از شرایط موجود برای رسیدن به ساحل اروند بود. در قرارگاه خاتم درباره ادامه عملیات بحث و گفت و گو شد. در مورد جناح راست، با وجود کاهش نسبی فشار دشمن در بعد از ظهر روز پنجم، کماکان مشکلات فراوانی وجود داشت که ادامه درگیری را ناممکن می کرد و باتوجه به وضعیت لشکرهای ۱۰ سیدالشهدا^(ع)،

این حال، برادر شمعخانی فرمانده نیروی زمینی به قرارگاه نجف گفت: «تیپ های ۲۹ نبی اکرم^(ص) و ۱۱۰ خاتم الانبیا را در کمک لشکر قدس وارد عمل کنید.» اما فرمانده قرارگاه نجف نسبت به کیفیت این دو یگان و توانایی آنها برای بازکردن گره موجود، نظر مثبت نداشت و آنها را قادر به انجام این کار نمی دانست.

فرمانده سپاه دوباره تماس گرفت و ساعتی بعد، باز هم تماس گرفت و با اشاره به اوضاع دشمن، خواستار یکسره کردن کار در محور بوارین شد.^(۳۰) وی بسیار تأکید می کرد که دشمن از هم پاشیده است. اما فرمانده قرارگاه نجف دشمن را جدی تر فرض کرده و هنوز از هم گسیختگی آنها را به طور کامل باور نکرده بود و در این اندیشه به سر می برد که چگونه جلوی حمله دشمن را سد کند. علاوه بر این، کیفیت پایین اکثر یگان های قرارگاه نجف - که پس از چند شب با یگان های ضعیف تعیین کننده سرنوشت صحنه درگیری بودند - مانع از آن شد که قرارگاه نجف بتواند در اقدامی قاطع و محکم، به کشمکش و عقب و جلو رفتن ها پایان دهد.^(۳۱)

در محور قرارگاه کربلا، لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(ع) با همت و مقاومت نیروها موفق شد لشکر گارد را به عقب براند و شنود نیز خبر داد، پاتک تیپ ۲ زرهی، تیپ ۳ نیروی مخصوص و تیپ ۱۶ پیاده گارد در پشت کانال ماهی به دلیل وارد آمدن تلفاتی به آنها متوقف شده است و نیروهای دشمن در حال عقب نشینی هستند. این خبر نشان دهنده بهبود نسبی در محور قرارگاه کربلا بود. بدین ترتیب، در تمرکز نیروهای دشمن باتوجه به توسعه زمین غرب و جنوب پنج ضلعی به طرف شط العرب پشت دو محور جاده شلمچه و پشت نهر دوعیجی به کار گرفته شد و در این تغییر، علاوه بر پیشروی قرارگاه نجف، این اقدامات نیز مؤثر بودند: ۱. موفقیت لشکرهای ۸ نجف و ۱۴ امام حسین^(ع) در توسعه درگیری به چهارراه شلمچه و حوالی آن و عبور تانک به صحنه که موجب تهدید یگان های پشت مثلثی

و منطقه پنج‌ضلعی را ترک کرده‌اند. کمی بعد، فردی که به‌عنوان معاون، لشکر را در غیاب فرمانده آن اداره می‌کرد، به قرارگاه آمد و در مورد خط پدافندی توضیحاتی داد.

برادر شوشتری جانشین فرمانده قرارگاه نجف، درباره شیمیایی شدن برادر منصور، فرمانده لشکر گفت:

«خوب این شیمیایی شد، چرا به ما نگفتید که رفت عقب که ما لااقل خودمان می‌آمدیم و این گردان‌ها را این‌جوری بی‌سرپرست نمی‌فرستادیم آنجا؟»

پس از این گفت‌وگو، معاون لشکر با یگان‌ش تماس گرفت تا از وضع آنها آگاه شود که به وی خبر دادند، عده‌ای از نیروها عقب‌نشینی کرده‌اند.^(۳۵) درحالی‌که قرارگاه از درگیری یگان‌ها اطلاع کافی نداشت، ساعت ۵:۳۰ صبح، برادر همدانی، فرمانده لشکر ۱۰۵ قدس به قرارگاه آمد و توضیحات نسبتاً مبسوطی درباره وضعیت خط و یگان‌ها در اختیار فرماندهی قرار داد.

بر پایه خبرهای رسیده تیپ ۲۹ نبی‌اکرم^(ص) مانند شب گذشته یکی از «ب» شکل‌ها را پاک‌سازی کرده و درصدد پاک‌سازی «ب» شکل دوم بود. تیپ خاتم‌الانبیاء نیز بین آنتنی ۳ و ۴ و ساحل آن مستقر شد. حضور این تیپ در داخل جزیره بوارین، برای فرماندهان لشکر ۱۰۵ قدس در بوارین امیدوارکننده بود. از سوی دیگر، خبرهای موجود حاکی از آن بود که لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) در نیمه‌شب پیشروی داشته است، ولی بعد معلوم شد که این یگان بدون هیچ تلاشی در همان‌جا متوقف مانده بود. فرمانده این لشکر دلیل عدم

۲۵ کربلا، ۲۷ حضرت رسول^(ص)، ۳۱ عاشورا، ۴۱ ثارالله^(ع)، عملیات قرارگاه کربلا در شب ششم منتفی اعلام شد. تدبیر اصلی فرمانده سپاه در این شب، ادامه تک به‌طرف جزیره بوارین بود. و این در حالی بود که حجم آتش خودی کاهش یافته و انهدام قابل‌ملاحظه دستگاه‌های مهندسی نیز ترمیم خط‌ها و ایجاد مواضع مستحکم را با مشکلات جدی روبه‌رو ساخته بود.^(۳۳)

به دلیل اهمیت و نقش منطقه قرارگاه نجف در سرنوشت عملیات، برادر رحیم صفوی ساعت ۱۸ به سنگر قرارگاه نجف آمد و برای طرح‌ریزی عملیات شب ششم، فرماندهان یگان‌های قرارگاه نجف را فراخواند. از آنجا که قبل از آمدن برادر رحیم، فرماندهی قرارگاه نجف موضوع آمدن برادر رحیم را به فرماندهان گفته بود و آنها نیز با سخت‌گیری ایشان آشنایی داشتند، تا حدودی جو قبلی که «ندارم و نمی‌توانم و...» را تعدیل کردند. پس از بحث و گفت‌وگو در مورد ادامه عملیات و تعیین مأموریت یگان‌های قرارگاه نجف، به دلیل برخورد محکم و جدی برادر رحیم، عملیات شب ششم قرارگاه نجف قطعی شد و مأموریت یگان‌ها بدین ترتیب مشخص گردید: لشکر شهدا روی قرارگاه قصر؛ لشکر ۱۰۵ قدس در جزیره بوارین روی آنتنی پنجم و انتهای آن در ساحل تا آنتنی چهارم؛ تیپ ۱۰۹ خاتم‌الانبیاء روی آنتنی‌های ۱، ۲ و ۳ و در ساحل از آنتنی به سمت آنتنی ۴، تیپ ۲۹ نبی‌اکرم روی ضلع جنوبی مثلثی و «ب» شکل‌های قبل از جزیره و لشکرهای ۲۱ امام رضا^(ع) و ۵۷ ابوالفضل نیز بایستی مانور شب گذشته خود را انجام می‌دادند.^(۳۴) لشکرهای ۱۷ و ۵ نیز به‌منظور بازسازی و آماده‌شدن برای ادامه عملیات، از خط آزاد شدند.

عملیات قرارگاه نجف در شب ششم، از حدود ساعت ۲۲ آغاز شد و تا ساعت ۰۰:۰۷ دقیقه بامداد هیچ‌گونه خبری مبنی بر درگیر شدن یگان‌ها با دشمن به قرارگاه نرسید. در این ساعت خبر رسید که فرمانده لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا و معاون وی شیمیایی شده‌اند

در عملیات کربلای ۵ در سطح گروهان، ۵۷ فرمانده و ۸۱ معاون به شهادت رسیدند و ۲۴۹ فرمانده و ۳۸۷ معاون دیگر نیز مجروح شدند.

همچنین، لشکر امام رضا^(ع) بعد از ظهر به مواضع دشمن حمله کرد، اما چون بر آورد دقیقی از توان دشمن نداشت، نیروی کمی به کار گرفت، لذا مجبور شد بار دیگر به مواضع قبلی خود باز گردد.

شب هفتم

شب هفتم عملیات، تقریباً جبهه را کد بود و فقط در چند نقطه باید این تلاش‌ها صورت می‌گرفت: لشکر ۳۲ انصارالحسین از پوزه کانال ماهی و از آن سو لشکر ۲۵ کربلا و ۲۷ حضرت رسول با هماهنگی، باید پس از درگیری با دشمن، الحاق کنند. لشکرهای ۷ ولی عصر^(عج) و ۱۹ فجر، ۳۱ عاشورا نیز در سمت راست نهر دوعیجی به طرف جاده آسفالت عملیات انجام دادند و توانستند مقداری پیشروی کنند. لشکر فجر در نیمه شب خبر داد که با لشکر ۳۱ عاشورا در موقعیت نصرت، واقع در انتهای عقبه بوارین در سمت راست نهر دوعیجی هستند. اما خبرهای دقیق از وضعیت صحنه درگیری نیازمند گذشت زمان بود.^(۳۸)

در منطقه قرارگاه نجف، به دلیل کاهش توان یگان‌ها و مشکلات شش شب عملیات، در شب هفتم اقدام خاصی صورت نگرفت. لشکر ۵ نصر هم که می‌بایست از جلوی خط لشکر قدس به سمت ساحل اروند صغیر پیشروی می‌کرد، پس از ساعت ۲۴ عنوان کرد که زمان باقیمانده برای عملیات کافی نیست، لذا نیروهای خود را عقب کشید.^(۳۹)

لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) که طی دو شب گذشته نتوانسته بود هلالی‌های ادامه فرو رفتگی نهر دوعیجی را در امتداد جاده آسفالت تا سهراهی پاک‌سازی کند، بعد از ظهر روز گذشته، مقداری خود را جلوتر کشید و در شب گذشته برای کمک به لشکر ۱۵۵ شهدا یکی از فلش‌های خود را متوجه قرارگاه قصر کرد و با همراهی لشکر شهدا، توانست قسمت کمی از قرارگاه قصر را در دو محور پاک‌سازی کند که چندان قابل توجه نبود.

انجام عملیات را دیر رسیدن نیروها به پای کار عنوان کرد.^(۴۰) تنها یگان در مانور شب ششم، که گزارش عملکرد آن تا صبح به قرارگاه نرسیده بود، تیپ ۵۷ حضرت ابوالفضل^(ع) بود.

به هر تقدیر، عدم احداث خاکریز و اوضاع کلی منطقه قرارگاه نجف که فاقد انسجام و پیوستگی بود، موجب شد، تیپ خاتم الانبیا^(ص) به ابتدای سه جاده آنتنی عقب‌نشینی کند. تیپ ۲۹ نبی اکرم^(ص) در پی آتش دشمن و تلاش نیروهای پیاده عراقی، از مواضع تصرف‌شده عقب‌نشینی کرد. در نهایت، مانند دو روز گذشته، تنها لشکر ۱۰۵ قدس موضع تصرف‌شده داخل بوارین را حفظ کرد و با تحمل شرایط بسیار سخت، در صدد تحکیم و تثبیت پیشانی و جاپای به دست آمده برآمد.

درواقع، شب گذشته سومین شب پیاپی بود که قرارگاه نجف پس از پنج ضلعی، به قصد تصرف قرارگاه قصر و جزایر بوارین حمله می‌کرد، اما هدف به طور کامل تصرف نمی‌شد.

نزدیک ظهر، در خط لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) حرکت و تحرکی نسبی آغاز شد و نیروهای این یگان به همراه لشکر ۱۰۵ قدس - که با وجود تمام مشکلات، جاپای به دست آمده در بوارین را حفظ کرده بود - به مواضع دشمن حمله کردند. با توجه به اخبار گوناگونی که طی دو روز گذشته در مورد اوضاع فروپاشیده دشمن رسیده بود، وخامت اوضاع دشمن بیشتر نمایان می‌شد. این شرایط که در بی سیم منعکس می‌شد و فرمانده سپاه نیز از آن آگاه شده بود، باعث شد که وی با برادر شوشتری تماس بگیرد و بگوید: «به قوای حضرت رضا^(ع) بگو یا علی دیگه».

برادر شوشتری نیز گفت: «چشم، چشم، هنوز که نوبت قوای حضرت رضا نشده [است] حاج آقا، هنوز اول کار است».

برادر محسن رضایی ادامه داد: «بگویید یا علی، الان کار به جایی رسیده که دیگه باید شمشیر ذوالفقار را بکشید».^(۴۱)

روز هفتم، لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) با یک خیز حساب شده و با استفاده از فرصت و تشنت دشمن، خود را به انتهای مواضع هلالی شکل واقع در نزدیکی جاده آسفالت رساند. این یگان‌ها به همراه لشکر ۳۱ عاشورا خود را از قرارگاه قدس به نزدیک معبر ورودی قرارگاه قصر رساندند که این اقدام به جبهه قرارگاه نجف رونق بخشید. همچنین، باتوجه به خبرهای دو روز گذشته مبنی بر فرار یا تسلیم شدن نیروهای در محاصره دشمن - که روز هفتم وسعت بیشتری پیدا کرد - افق روشن تری در جبهه خودی مشاهده شد. علاوه بر این، لشکر قدس با تمام مشکلات، داخل بوارین ایستادگی می کرد، اما به سختی قادر بود این مواضع را نگه دارد.

امروز اوضاع دشمن قرارگاه نجف را به این رهیافت نزدیک کرد که اوضاع دشمن به هم ریخته و امکان تصرف منطقه پاشنه به طور کامل فراهم شده است. در حالی که برادر همدانی، فرمانده لشکر ۱۰۵ قدس روز گذشته خبر داده بود، نیروهای دشمن در حال تخلیه جزایر ام الطویل، بوارین و ماهی هستند.^(۴۰)

شب هشتم

در شب و روز هشتم، با حل کامل مسئله پاشنه، عملیات وارد مرحله جدیدی شد. در این شب، لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) تا کمی جلوتر از دهکده دوعیجی پیش رفت و در آن محل (روی جاده آسفالت) با لشکر ۳۱ عاشورا از قرارگاه قدس الحاق کرد. لشکر ۲۱ امام رضا^(ع) همچنین دهکده دوعیجی را تصرف کرد و تعدادی اسیر گرفت. سپس به همراه لشکر ۱۵۵ شهدا توانستند نیروهای قرارگاه قصر را تسلیم کنند. پس از پایان یافتن غائله قرارگاه قصر، چند وانت حامل اسرا به عقب منتقل شدند. در داخل جزیره بوارین نیز تیپ ۱۱۰ از روی سه آنتنی تا انتها و سپس در ساحل به سمت راست تا پل ام الطویله به بوارین، پیشروی کرد. لشکر ۵ نصر هم پس از تصاحب «ب» شکل دوم به دلیل مقاومت دشمن، به موضع قبلی خود (پاسگاه) در ابتدای ضلع

مثلثی بازگشت. تیپ ۲۹ نبی اکرم^(ص) با یک گردان پشت سر تیپ ۱۱۰ و برای کمک به این یگان وارد عمل شد. لشکر نصر همچنین، با یک گردان از معبر تیپ ۱۱۰ وارد شد تا با آغاز صبح بتواند خط حد تیپ ۱۲ قائم را تصرف کند.^(۴۱)

در منطقه کانال ماهی، قرارگاه کربلا بیشتر به منظور انهدام دشمن وارد عمل شد. با این حال، لشکر انصار از پوزه کانال ماهی و لشکرهای ۲۵ کربلا و ۲۷ حضرت رسول^(ص) با توان اندک خود از

غرب کانال ماهی حمله خود را به منظور تصرف مثلثی پشت کانال ماهی آغاز کردند، اما با وجود پیشروی لشکر ۳۲ انصارالحسین، هدف‌های موردنظر تأمین نشد و با روشن شدن هوا و افزایش فشارهای دشمن، لشکر انصار عقب‌نشینی کرد.^(۴۲)

با موفقیت قرارگاه‌های قدس و نجف در منطقه پاشنه و دوعیجی، از صبح زود بمباران‌های دشمن با حجم گسترده آغاز شد. این حمله بیشتر روی جاده فجر، متمرکز

بود. در این حال، فرمانده سپاه ساعت ۸:۳۵ صبح، با آقای هاشمی تماس گرفت و فقدان دفاع ضدهوایی هاگ را به ایشان گوشزد کرد. ۱۰ دقیقه بعد، برادر رحیم که در پنج‌ضلعی مستقر بود، حجم حملات هوایی دشمن را سنگین گزارش کرد که نوار آن از پشت تلفن برای آقای هاشمی پخش شد. ولی هنگامی که تصمیم عملی برای انتقال هاگ به جلو اتخاذ نشده بود، فرمانده سپاه با آقای انصاری در بیت امام تماس گرفت و گفت:

«وضع خوب نیست، اینها [دشمن] شروع کرده‌اند. اگر حاج احمد آقا [خمینی] فشار نیاورد، وضع خوب

در عملیات کربلای ۵ در مجموع،
در این سطح (فرمانده گردان تا
فرمانده دسته) ۴۰۳ تن شهید و
۱۹۴۳ تن مجروح شدند

تحلیل فرمانده سپاه از دشمن چنین بود:
«ما متوجه شدیم که عراق نیروی انسانی را [بر حفظ زمین] ترجیح می دهد.»^(۴۷)

تداوم عملیات و تثبیت پیروزی

پس از عقب نشینی عراق، تداوم عملیات و بازسازی یگان‌ها مورد توجه قرار گرفت. گرچه به طور طبیعی، ادامه نبرد در این منطقه با هدف عبور از نهر جاسم به طرف کانال زوجی مورد نظر فرماندهی بود و عبور از اروند و جنگ در آن طرف رودخانه نیز مورد بحث قرار گرفت، اما بروز برخی حوادث و وقایع موجب شد که کانال زوجی و عبور از اروند به عنوان هدف فراموش شود.

از اولین شب قطعی شدن عقب نشینی دشمن، یعنی شب نهم دو مسئله به عنوان اهداف اساسی تداوم عملیات مطرح شد:

۱. جلوگیری از تسلط دوباره دشمن در نهر جاسم؛ برای این منظور تلاش شد که ضمن تعقیب دشمن، خط پدافندی به خصوص در مقابل چهارراه شلمچه، سامان داده شود.

۲. گرفتن سرپل در غرب نهر جاسم و پیشروی در داخل نخلستان‌ها و سپس چرخش به سمت شمال.^(۴۸)

شب نهم

در شب نهم عملیات، به جز پاک سازی کامل جزایر، بخش اعظم تدبیر و تلاش فرماندهی، متوجه تداوم عملیات و گرفتن سرپل در غرب نهر جاسم بود، و پیشروی در این محور با توجه به حضور تهدیدآمیز قرارگاه کربلا در غرب کانال ماهی، معقول به نظر می رسید. اما برای این منظور، به توان زرهی، جنگ با زرهی دشمن در دشت و نیز یگان واجد سازماندهی نیاز بود،^(۴۹) که برای فراهم آمدن این زمینه ها مشکلات عدیده ای وجود داشت. با این حال، ورود به مرحله جدید با هدف پیشروی به طرف کانال زوجی طرح ریزی شد،

نخواهد شد. دشمن ناامید شده [است] و فشار زیادی می آورد. من به آقای هاشمی گفتم، ولی ایشان در مقابل مسئول پدافند [آقای روحانی] نمی توانند تصمیم بگیرند، مگر حاج احمد آقا فشار بیاورند. ایشان به آقای هاشمی با یک ظرافتی بگویند که ناراحت نشود. ما صبح به ایشان [آقای هاشمی] گفتیم، ولی کاری نمی تواند بکند.»^(۴۳)

پس از آنکه لشکرهای ۱۵۵ شهدا و ۲۱ امام رضا^(۴۰) قرارگاه قصر را تصرف کردند، وضع دشمن بیش از پیش رو به وخامت نهاد، زیرا آخرین نقطه ای که دشمن همچنان به حفظ آن امیدوار بود، فرو ریخت، و در پی آن، دشمن دستور عقب نشینی به نهر جاسم را صادر کرد.^(۴۴) پس از این حادثه، بلافاصله، فرمانده سپاه با شتاب زیاد با یگان‌ها و قرارگاه‌ها تماس گرفت و پیام امام را به شرح زیر برای آنها خواند:

«از خداوند متعال پیروزی نهایی رزمندگان عزیز را خواستارم. عزیزان من بکوشید، خداوند تعالی با شماست و این جانب دست و بازوی شما را می بوسم. والسلام علیکم و رحمه الله و برکاته. ۶۵/۱۰/۲۶.»^(۴۵) در حالی که دشمن جزایر را تخلیه کرده بود قرارگاه نجف نیز بلافاصله وارد آنجا شد و به تدریج به اشغال آنها پرداخت، اما فرمانده سپاه که تدبیرش تعقیب، انهدام و گرفتن اسیر از دشمن بود، با شنیدن خبر خروج راحت دشمن از بوارین، - بی آنکه نیروهای خودی متوجه شوند - با عصبانیت به برادر شوشتری گفت:

«سر این برادران داد بکش ... چرا گذاشتند این طور شود. خجالت بکشید، نباید می گذاشتید این طور شود. حالا دیگر زرهی را سرعت بدهید.»^(۴۶)

چون تدبیر فرمانده سپاه این بود که به هنگام عقب نشینی عراق، دشمن مرتباً تعقیب شود تا نتواند در موضع مناسب مستقر گردد و همچنین، نیروهای خودی بتوانند با عبور از نهر جاسم سرپل مناسبی را در غرب نهر تصرف و تأمین کنند. از این پس، عملیات پس از هشت شبانه روز وارد مرحله جدیدی شد. آخرین



عزیز جعفری فرمانده قرارگاه قدس و علی فتحی راوی مرکز مطالعات جنگ در قرارگاه قدس: این دو در عملیات کربلای ۵ بر اثر اصابت گلوله توپ در کنار هم مجروح شدند که علی فتحی بر اثر شدت جراحات به شهادت رسید.

کنیم و یک نفسی بکشیم، اشکالی ندارد.» بدین ترتیب، مقرر شد به طور قطع در شب یازدهم، لشکرهای ۱۴، ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۳۲ انصارالحسین و ۳۳ المهدی^(ع) از قرارگاه‌های قدس و نجف در محور نهر جاسم وارد عمل شوند. گفتنی است پس از آنکه که فرمانده قرارگاه قدس در تاریخ ۲۲ دی ۱۳۶۵ مجروح شد و نیز به دلیل رکود در منطقه قرارگاه کربلا، منطقه عملیاتی کربلا و قدس عوض شد و برادر بشردوست نیز به فرماندهی قرارگاه قدس منصوب گردید.

شب یازدهم

در این شب، قرارگاه‌های نجف و قدس با هدف گرفتن سرپل در غرب نهر جاسم عملیات را آغاز کردند. قبل از هر چیز، کمبود توان مهندسی و نیروی انسانی به طور برجسته‌ای مشهود بود. برای عملیات در نهر جاسم دو یگان از قرارگاه قدس (لشکر ۴۱ ثارالله^(ع) و لشکر ۳۳ المهدی) و سه یگان از قرارگاه نجف (لشکرهای ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، ۱۹ فجر و ۳۲ انصارالحسین)* در

* در مرحله جدید، سازمان رزم تغییر کرد.

که در گام نخست باید نهر جاسم تصرف می شد. روز نهم، یک بار دیگر، بحران فاو بر قرارگاه فرماندهی عملیات سایه افکند. حدود ساعت ۱۱:۴۵ صبح، مسئول اطلاعات و عملیات قرارگاه قدس خبر داد، عراق نقل و انتقالات گسترده‌ای را به سوی فاو آغاز کرده است. این خبر نگرانی زیادی را در فرماندهی به وجود آورد. از این رو، به قرارگاه نوح که قبلاً قرار شده بود برای ادامه عملیات در نهر جاسم به شلمچه بیاید، مجدداً دستور داده شد که در فاو بماند. فرمانده سپاه خبر حمله احتمالی فاو را به بیت حضرت امام نیز اطلاع داد. سرانجام، پس از چند ساعت و در پی دریافت گزارش‌هایی از دشمن، بحران، بدون حمله عراق به فاو پایان یافت.^(۵۰)

شب دهم

در شب دهم نیز به دلیل عدم آمادگی یگان‌ها، عملیات لغو شد. برای ورود به زمین نهر جاسم، به سرعت بیشتری نیاز بود تا قبل از آنکه دشمن در پشت موانع مستقر شود، حمله صورت گیرد. به همین دلیل، باتوجه به مشکلات بسیار زیاد یگان‌ها، فرمانده سپاه اعتقاد داشت: «باید این یک چیز را برداریم، و اگر بعد از آن بازسازی

یگان‌های قرارگاه قدس خیلی سریع توانستند خط را شکسته و مواضع دشمن را تصرف کنند. اما در محور قرارگاه نجف به دلیل کندی لشکر ۳۲ انصارالحسین و شکسته‌نشدن خط در سمت چپ - که لشکر ۱۹ فجر باید از این طریق وارد جزیره شلحه می‌شد - تا سحرگاه نتیجه روشنی به دست نیامد. لشکر ۳۲ انصارالحسین توانست در معبر سمت راست خط را بشکند و تا صبح مقداری از خط را پاک‌سازی کند، و نزدیک صبح نیز معبر سمت چپ را هم باز کرد و لشکر فجر از این معبر وارد عمل شد.

اما این یگان تا ساعت ۹:۲۰ صبح، تنها توانست یک دسته نیرو را وارد جزیره شلحه کند که آنها نیز به عقب برگشتند. در پی ناکامی لشکر فجر و مشکلاتی که برای لشکر ۳۲ انصارالحسین به وجود آمد، به لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(۲) دستور داده شد از سمت چپ لشکر وارد عمل شده و مأموریت این یگان را انجام دهد. قبل از این، از شب تا صبح به دلیل شرایط خاص صحنه نبرد، دو سه بار مأموریت لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(۳) تغییر کرد که موجب اعتراض پیاپی و نارضایتی فرمانده لشکر شد. مأموریت جدید لشکر ۱۰ که در ساعت ۹:۲۰ دقیقه صبح، اعلام شد، پیشروی در جزیره شلحه بود. این یگان توانست حدود یک کیلومتر پیشروی کند.

لشکر انصار نیز توانست در کنار اروند صغیر و نهر سمت راست آن، خود را به نهر جلو که به عنوان خط دفاعی مشخص شده بود، برساند. اما مشکل اصلی، عدم الحاق این یگان با لشکر ۳۳ المهدی و عدم الحاق کامل با لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(۴) و عدم پاک‌سازی نخلستان بود. از سوی دیگر، در سمت راست لشکر ۳۲ انصارالحسین، لشکر ۳۳ المهدی نتوانست پیشروی کند.

از ظهر به بعد، به تدریج دشمن به صحنه درگیری مسلط شد و بر شدت آتش خود افزود و باتوجه به ضعف توان یگان‌های خودی و ضعف پشتیبانی آنها از لحاظ مهندسی، آتش و... - که قادر به انجام کار خارق‌العاده‌ای نبودند - توانست رزمندگان را به میزان

مجموع با ۹ گردان وارد عمل شدند.^(۵) به دلیل کمبود نیرو، برخی فرماندهان معتقد بودند ورود یک لشکر با یک گردان موجب وارد آمدن تلفات به کل لشکر می‌شود، زیرا ستاد و بخش‌های مختلف سازمان یک یگان بایستی وارد عمل شود. برادر علی فضل‌ی، فرمانده لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(۶) در این زمینه گفت:

«یگان‌ها نیرو ندارند و این، گربه مالی کردن و خودمان را به زحمت انداختن [و از دست دادن] کادر و... است.»^(۷)

براساس خبر شنود، صدام، رئیس جمهور عراق،

با توجه به شناخت قبلی از

توان جبهه خودی و تجربه

عملیات‌های گذشته، به نیروهای

در خط گفت: «این آخرین حمله

ایرانیان است، مقاومت کنید.»^(۸)

عملیات در نهر جاسم پس

از دو شب تأخیر آغاز شد.

خط جاسم، سومین رده دفاعی

مستحکم عراق در زمین شلمچه

به شمار می‌رفت، اما چون

دشمن پس از عقب‌نشینی، فاقد

آمادگی‌های لازم برای استقرار

در این خط بود و همچنین،

به دلیل کافی نبودن موانع در آن،

طی اقدامی آنی، جلوی خط

را مین‌گذاری کرد و آتش انبوه و بسیار سنگینی علیه

نیروهای خودی به کار برد. مهم‌ترین عامل دفاعی دشمن

برای جلوگیری از پیشروی رزمندگان، در این مرحله

کاربرد گسترده و متمرکز آتش بود و تنها همین عامل

می‌توانست عقب‌ماندگی ارتش عراق را در زمین جدید

جبران کند. زیرا، در صورتی که خط جاسم سقوط می‌کرد،

کلیه مواضع دشمن تا کانال زوجی به دست رزمندگان

می‌افتاد و احتمال عبور آنها از اروند نیز به میزان بسیار

زیادی افزایش می‌یافت. به این دلیل، دشمن تمام توانش

را در خط جاسم به کار گرفت تا رزمندگان را متوقف کند.

از کل ضایعات انسانی یگان‌های
سپاه در عملیات کربلای ۵ که
مشمول بر ۶۴۴۷۹ تن می‌شد،
۷۶۵۱ تن شهید، ۵۳۲۹۹ تن
مجروح و ۳۵۲۹ تن مفقود شدند.

آتش دشمن یک قوطی کنسرو سالم نمانده است. کشته‌های دشمن روی هم انباشته و جسد‌های ما هم ریخته روی زمین.^(۵۸) او همچنین گفت: «شهدایمان روی زمین است. هیچی نداریم [آنها را] ببریم. ماشین اگر بیاید برود، باور کن راه نیست رد شود.»^(۵۹)

روز دوازدهم

ساعت ۵ صبح، بار دیگر نیروها در محور نهر جاسم دست به عملیات زدند. در این حمله لشکرهای ۱۰ سیدالشهدا^(۶۰)، ۳۲ انصارالحسین، ۳۳ المهدی (عج)، ۱۴۱ ثارالله^(۶۱) و ۱۵۵ شهدا، از قرارگاه‌های قدس و نجف وارد عمل شدند. همچنین، به دلیل کمبود یگان، از تیپ بدر (مجاهدین عراق) نیز استفاده شد. در این عملیات، شدت آتش دشمن به اندازه‌ای بود که پیشروی میسر نشد و به‌ناچار نیروها بعد از ظهر از مواضع روز گذشته نیز به سمت نهر جاسم عقب‌نشینی کردند. در این میان، تیپ بدر قبل از آنکه حمله خود را آغاز کند، با پاتک و آتش شدید دشمن، مواجه شد و سازمان خود را از دست داد. فرمانده این تیپ، برادر اسماعیل دقایقی نیز در این پاتک به شهادت رسید. فشار دشمن به‌ویژه از بعد از ظهر به‌نحو چشمگیری افزایش یافت به گونه‌ای که پس از بازدید چند تن از فرماندهان قرارگاه‌های قدس و نجف از خط، ادامه عملیات به‌طور جدی زیر سؤال رفت و حتی یک فرمانده یگان با ادامه عملیات با این شرایط (توان بسیار پایین جبهه خودی) موافق نبود. با مشاهده چنین وضعی، برادر رحیم برادر ایزدی، فرمانده قرارگاه نجف را به گوشه سنگر برد و با وی صحبت کرد: «شما بروید با فرماندهان یگان‌های [قرارگاه] نجف پیش آقا محسن. الآن روحیه اینها [فرماندهان] خراب شده است.»^(۶۲)

قابل ملاحظه‌ای وادار به عقب‌نشینی کند به گونه‌ای که آنها در محور اروند صغیر ۲۰۰ متر و در جزیره شلحه ۸۰۰ متر جلوتر از خط دشمن مستقر شدند. این محدوده نیز به دلیل کمبود دستگاه مهندسی، تثبیت نشده بود.^(۵۶) افزون‌براین، شدت بمباران هواپیماهای دشمن در منطقه عملیاتی شرایط جبهه خودی را وخیم‌تر کرده بود، و از واکنش سایت هاگ نیز اثری به چشم نمی‌خورد.

شرایط صحنه درگیری حاکی از آن بود که ادامه عملیات امکان‌پذیر نیست. یکی دو ساعت مانده به غروب، فرماندهان برای مشخص شدن ادامه مأموریت، به قرارگاه آمدند و بیش از یک ساعت و نیم به بحث و گفت‌وگو پرداختند. مهم‌ترین موضوع مطروحه در این جلسه، مسئله آتش سنگین دشمن بود.

برادر کیانی، فرمانده لشکر ۳۲ انصارالحسین در این باره گفت: «در این عملیات مبنای گردان به هم خورد، گردان را خیلی خوب اگر بیاوری و روحیه‌اش خراب نشود، یک گروهان آن شهید و مجروح و موجی می‌شود.»

برادر فضلی، فرمانده لشکر ۱۰ سیدالشهدا^(۶۳) نیز چنین اظهار کرد: «سه گردان اولیه ما که یک گردان دیشب و دو گردان هم تا ظهر فرستادیم، همه آنها خداوکیلی متلاشی شدند، تلفات سنگین هم دادند. آتش [دشمن] خیلی سنگین است.»^(۵۷)

همچنین برادر اسدی، فرمانده لشکر ۳۳ المهدی گفت: «من نمی‌دانم اینجا چقدر برای عراق اهمیت دارد؟! فقط می‌دانم که جنگ این‌طوری من ندیده بودم. چیزی که ما را زمین‌گیر کرد، آتش بود نه نیروی عراقی... این‌طوری نمی‌شود گفت وضع چطوری است؟ اینها [دشمن] یک موتور و ماشین برای ما نگذاشتند. جیب خود من شده آبکش. سنگری که نشسته بودیم، روی سنگر شاید حداقل ۱۰۰۰ گلوله خورد. از شدت

انصاری بدهید.»^(۶۱)

عملیات کربلای ۵ از نگاه آمار آمار نیروی انسانی سپاه

در مجموع، ۲۴ یگان سپاه شامل ۳۰۰۰۰ پاسدار، ۶۵۰۰۰ سرباز و ۱۲۰۰۰۰ بسیجی (در مجموع ۲۱۵۰۰۰ تن) در عملیات کربلای ۵ شرکت داشتند و این در حالی بود که سپاه در این عملیات ۲۲۰ گردان نیرو را به کار گرفت و باتوجه به کل استعداد به کار رفته در این عملیات، گردان‌های سپاه استعدادی بین ۸۵۰ تا ۱۰۰۰ نفر داشتند.

آمار شهدا، مجروحان و مفقودان

از کل ضایعات انسانی یگان‌های سپاه در این عملیات* که مشتمل بر ۶۴۴۷۹ تن می‌شد، ۷۶۵۱ تن شهید، ۵۳۲۹۹ تن مجروح و ۳۵۲۹ تن مفقود شدند.

آمار فرماندهان شهید و مجروح در صحنه نزدیک نبرد

در عملیات کربلای ۵، ۳۰ فرمانده گردان و ۳۳ معاون گردان شهید و ۸۳ فرمانده گردان و ۱۶۲ معاون گردان مجروح شدند. در سطح گروهان، ۵۷ فرمانده و ۸۱ معاون به شهادت رسیدند و ۲۴۹ فرمانده و ۳۸۷ معاون دیگر نیز مجروح شدند. در سطح فرمانده دسته، ۱۲۰ فرمانده شهید و ۶۲۷ تن دیگر مجروح شده و همچنین از معاونان دسته ۸۲ تن شهید و ۴۲۶ تن مجروح شدند. در مجموع، در این سطح (فرمانده گردان تا فرمانده دسته) ۴۰۳ تن شهید و ۱۹۴۳ تن مجروح شدند.

علاوه بر این، در بین مسئولان واحدهای پشتیبانی کننده یگان‌های سپاه (واحد و قسمت) ۹۲ تن مسئول و معاون شهید و ۲۶۳ تن هم مجروح شدند.^(۶۲)

* تا تاریخ ۱۳۶۵/۱۲/۱۴.

ایشان سپس به قرارگاه خاتم رفت و فرماندهی را از اوضاع آگاه کرد.

اوضاع نبرد چنان بود که اجماع نظر همه فرماندهان برای توقف عملیات و آغاز مرحله تثبیت بدیهی می‌نمود. اما فرماندهی تلاش می‌کرد که با یک خیز به جلو، در زمین مناسب‌تری خط دفاعی تشکیل شود. از این رو، در شب سیزدهم، لشکر ۷ ولی عصر (عج) به منظور تکمیل شمال سرپل (زیر جاده شلمچه) عمل کرد، تا خط خودی را از آسیب‌پذیری نسبت به رخنه و نفوذ دشمن مصون سازد.

روز پانزدهم

در روز پانزدهم نیز در سه محور عملیات انجام شد:

در محور شمالی: مقاومت فوق تصور در غرب کانال ماهی و عقب‌راندن لشکر گارد؛ در محور میانی: بهبود وضع خط پدافندی یا تصرف قرارگاه لشکر ۱۱ (عنکبوت)؛ در محور جنوبی: پیشروی در جزیره شلحه (صالحیه).

در روز پانزدهم عملیات، آخرین تلاش‌ها برای تثبیت خط‌های دفاعی انجام شد. با این که روز پانزدهم، روز بسیار سختی بود، اما رزمندگان موفقیت‌های بزرگی را به دست آوردند؛ حفظ سرپل کانال ماهی، تصرف قرارگاه لشکر ۱۱ که الحاق جبهه خودی را بهبود بخشید و پیشروی در جزیره شلحه که طی دو شب گذشته میسر نشده بود، از جمله موفقیت‌های به دست آمده بود. فرمانده سپاه در تماس با آقای هاشمی و بیت حضرت امام، موفقیت‌های جدید در عملیات کربلای ۵ را بازگو کرد. حاج احمد آقا خمینی گفت: «آقا [امام خمینی] می‌گوید، من همیشه دعا می‌کنم. شما از قول آقا بگویید که آقا همه حواسش آنجاست، خبری شد به آقای

به اندیمشک و یازده شهر دیگر انجام گرفت. در بین شهرهای هدف حمله قرار گرفته، سنج - با آنکه دو بار هدف حمله هوایی واقع شد - بیشترین شهید (۲۳۰ تن) را متحمل شد و پس از آن، شهرهای بروجرد (۲۰۰ تن) و خرم‌آباد (۱۹۱ تن) قرار دارند.^(۳۳) همچنین براساس آمارهای مربوط به تعداد مجروحان، شهرهای همدان با ۸۰۴ تن، بروجرد با ۷۰۵ تن، باختران با ۶۴۰ تن، گیلان غرب با ۶۲۶ تن، خرم‌آباد با ۵۳۰ تن و نهاوند با ۵۰۳ تن بیشترین مجروح را داشتند.

به طور تقریبی، بیشتر حملات عراق در این زمان بر روی شهرهای استان خوزستان و استان مرکزی متمرکز بود. نکته قابل توجه آن است که تهران به عنوان پایتخت کشور در این زمان، دو بار هدف حمله هوایی قرار گرفت که طی آن، ۳ تن شهید و ۳۰ تن مجروح شدند.

آمار مهمات مصرف شده

در ۱۵ روز نخست عملیات (۱۸ دی تا دوم بهمن ۱۳۶۵) ۳۸۵۸۷۵ عدد انواع گلوله توپ روی مواضع دشمن شلیک شد. که ۶۵۹۵۶ عدد از آنها مربوط به توپخانه نیروی زمینی ارتش و ۳۱۹۹۱۹ عدد مربوط به توپخانه نیروی زمینی سپاه بود.

همچنین، از این تعداد گلوله ۱۸۹۳۱۴ عدد در پنج روز نخست عملیات، ۱۱۲۹۴۸ عدد در پنج روز دوم عملیات، و ۸۳۶۱۶ عدد نیز در پنج روز سوم عملیات مصرف شد. این آمار نشان می‌دهد مصرف مهمات در پنج روز دوم و سوم عملیات کاهش یافته است.^(۳۴)

انهدام توان رزمی عراق

ارتش عراق از مجموع ۱۹۲ تیپ خود، ۹۴ تیپ را وارد عملیات کرد. در این عملیات، ۱۶ تیپ به طور صددردصد و ۲۲ تیپ بیش از ۶۰ درصد منهدم شدند، و باقیمانده یگان‌ها نیز از ۱۰ تا ۶۰ درصد آسیب دیدند. حجم انهدام یگان‌های عراق نشان‌دهنده تلفات

همچنین در این عملیات فرماندهان بزرگی همچون، حسین خرازی فرمانده لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) و اسماعیل دقایقی فرمانده لشکر بدر به شهادت رسیدند. به علاوه حجت‌الاسلام عبدالله میثمی روحانی مجاهد و عارف (از دفتر نمایندگی امام^(ره) در سپاه) که در سخت‌ترین شرایط، رزمندگان و فرماندهان را یاری می‌کرد به شهادت رسید.

آمار فرماندهان شهید و مجروح در صحنه نزدیک نبرد

ردیف	سطح یگان	فرمانده		معاون	
		شهید	مجروح	شهید	مجروح
۱	گردان	۳۰	۸۳	۳۳	۱۶۲
۲	گروهان	۵۷	۲۴۹	۸۱	۳۸۷
۳	دسته	۱۲۰	۶۲۷	۸۲	۴۲۶

آمار ضایعات پشت جبهه در جنگ شهرها

جنگ شهرها به عنوان ابزار فشار قوی و کارساز در طول جنگ تحمیلی مورد استفاده عراق قرار گرفت. در مقطع سوم - با در نظر گرفتن عملیات بدر در مقطع دوم - طی سال ۱۳۶۳ و ابتدای سال ۱۳۶۴، دامنه و شدت جنگ شهرها و سلاح‌های جدیدی که به کار گرفته شد، در مقایسه با تمام دوران جنگ تحمیلی بی‌سابقه بود. به عنوان نمونه، در ۱۵ روز نخست عملیات کربلای ۵، نیروی هوایی ارتش عراق به ۴۱ شهر ایران ۲۹۹ بار حمله هوایی کرد. بر اثر این حملات ضدانسانی، ۱۹۱۸ تن از مردم شهید و ۷۶۵۸ تن مجروح شدند. بیشترین حمله (۳۷ بار) به شهر قم و کمترین حمله (یک بار)

پس از عملیات کربلای ۵، امریکا منافع حیاتی خود را در خلیج فارس با خطر جدی مواجه دید و از طریق شورای امنیت سازمان ملل و هماهنگی با شوروی در صدد برآمد که به جنگ ایران و عراق پایان دهد. از این رو، در سال ۱۳۶۶، شاهد ورود رسمی نظام بین الملل در جنگ هستیم که در آن نقش محوری و فعال داشت و هدف اصلی این اقدام، ممانعت از پیروزی جمهوری اسلامی بود.

مقامات امریکایی برای جلوگیری از شکست عراق و پایان دادن به جنگ با در دستور کار قرار دادن یک دیپلماسی فعال منطقه‌ای و بین المللی، هدف‌های خود را در اظهاراتشان عنوان کردند. واینبرگر وزیر دفاع امریکا که از جناح جمهوری خواه و عنصری تندرو و افراطی در موضع گیری علیه ایران است، در دوم اردیبهشت ۱۳۶۶ در مورد مخالفت امریکا با پیروزی ایران در جنگ و لزوم آمادگی برای تضمین آزادی کشتیرانی در خلیج فارس گفت: «امریکا نمی خواهد که ایران در جنگ با عراق برنده شود. کوشش در راه برقراری پیوند با عوامل میانه‌رو در ایران توهّم آمیز است. ما کاملاً آماده‌ایم برای رفت و آمد دریایی و تضمین آزادی کشتیرانی در تنگه هرمز آنچه را که لازم است انجام دهیم».^(۶۱)

امریکا برای دست یافتن به هدف خود، دیپلماسی فعالی را در پیش گرفت، و مقام‌های این کشور سفرهای متعددی به عراق و کشورهای منطقه انجام دادند. علاوه بر این، در سطح کلی، هماهنگی‌های لازم با شوروی نیز صورت گرفت. در ۱۷ اردیبهشت و اول خرداد ۱۳۶۶، ریچارد مورفی به کشورهای خلیج فارس سفر کرد. در ششم خرداد ۱۳۶۶ نیز یک هیئت نظامی ۹ نفره امریکایی وارد بغداد شد تا اوضاع نظامی عراق و راه‌های مورد نظر را بررسی کنند. در ۱۲ خرداد ۱۳۶۶ بار دیگر ریچارد مورفی به خلیج فارس آمد. این سفر پس از دیدار وی با مدیرکل بخش خاورمیانه‌ای وزارت امور خارجه شوروی در هلسینکی انجام شد.^(۶۲)

این تلاش‌ها که در شورای امنیت و مجمع عمومی سازمان ملل نیز جریان داشت، سرانجام منجر به تصویب

بالای نیروی انسانی دشمن در عملیات کربلای ۵ است. اگر بخواهیم تلفات ارتش عراق را با عملیات‌های دیگر مقایسه کنیم، انهدام عراق در این عملیات تنها با عملیات رمضان و عملیات والفجر ۸ قابل مقایسه است. از جنبه فروپاشی ارتش عراق نیز، عملیات کربلای ۵ را می توان با عملیات‌های فتح المبین و بیت المقدس مقایسه کرد. تلفات ارتش عراق در عملیات کربلای ۵ به اندازه‌ای بود که جلال طالبانی، رهبر اتحادیه میهنی کردستان عراق گفت:

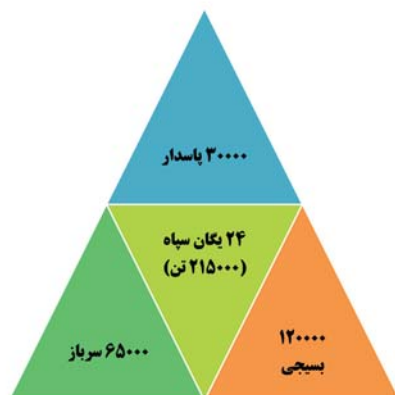
«خبری به دست ما رسید که فرمانده سپاه یکم عراق گفته است: "ما در عملیات کربلای ۵ بیش از ۵۰ هزار تن تلفات داشته‌ایم".»

جنبه مهم دیگر این عملیات، غلبه ابتکار عمل سپاه بر اندیشه و قدرت نظامی عراق بود.

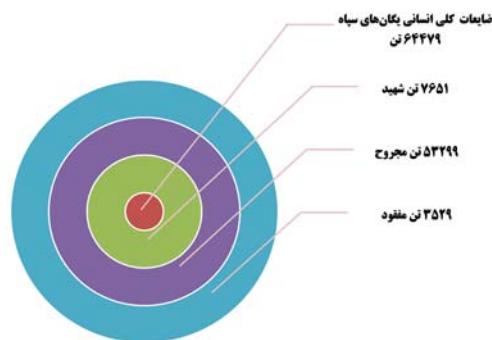
تصویب قطعنامه ۵۹۸ با هدف جلوگیری از پیروزی ایران

با شکست عراق در شلمچه، شرایط جدیدی در جنگ عراق و ایران ظهور کرد. زیرا، ارتش عراق در حالی شکست را پذیرفت که بر پایه تجربیات قبلی و شناخت از تاکتیک‌ها و روش‌های رزمندگان اسلام، پرمناخ ترین خطوط دفاعی را در شرق بصره به وجود آورده بود. به این دلیل می توان گفت، تبلور و ظهور توانایی عراق در مسلح کردن زمین، در زمین شلمچه عینیت یافته بود. لذا، شکست عراق در شرق بصره بیش از آن که یک شکست به شمار آید، قابلیت نظامی این کشور را در پرده ابهام قرار داد. روزنامه آبرور چاپ پاریس به نقل از کارشناسان غربی نوشت: «برای اولین بار از آغاز جنگ تاکنون، ناظران و کارشناسان غربی در مورد امکانات دفاعی عراق دچار تردید شده‌اند».^(۶۳)

ارتش عراق در عملیات والفجر ۸ در عین ناباوری، فاو را از دست داد. اما شکست نظامی در شلمچه با هیچ یک از شکست‌های عراق قابل مقایسه نیست؛ زیرا این شکست، آن هم در سال هفتم جنگ و در حساس ترین منطقه نبرد، آینده حکومت عراق را در تاریکی فرو برد. به همین دلیل،



هرم آمار نیروی انسانی سپاه در عملیات کربلای ۵



آمار شهدا، مجروحان و مفقودان



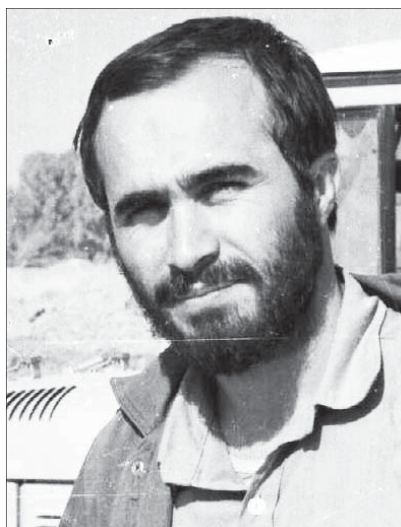
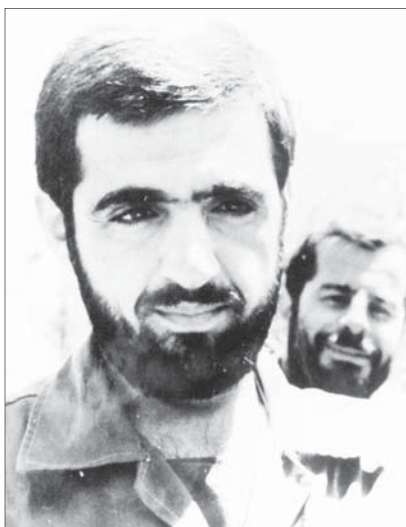
آمار ضایعات پشت جبهه در جنگ شهرها



آمار مهمات مصرف‌شده در عملیات کربلای ۵

به استعفا شد و جای خود را به فرانک کارلوچی داد. وزیر دفاع جدید نیز در ۱۲ دی ۱۳۶۶ به منطقه سفر کرد. امریکایی‌ها همچنین برای تسریع در پیشبرد طرح‌های خود، طی نشست‌های گوناگون با شوروی تلاش کردند نوعی همگرایی در سطح کلی میان دو قدرت برتر جهان نسبت به پایان جنگ ایران و عراق به وجود آید. نگرانی دولت امریکا و قدرت‌های بزرگ نسبت به تحول در صحنه جنگ عراق و ایران و به هم خوردن موازنه به ضرر عراق در رسانه‌های بین‌المللی نیز مورد توجه قرار گرفت و ذهنیت دولتمردان امریکا مورد خوانش قرار گرفت.

قطعنامه ۵۹۸ در ۲۰ ژوئیه ۱۹۸۷ میلادی (۲۹ تیر ۱۳۶۶) در شورای امنیت شد. در پی آن، ایالات متحده به دیپلماسی خود ادامه داد و در ششم مرداد ۱۳۶۶ جرج شولتز، وزیر خارجه امریکا با وزیر خارجه عراق ملاقات کرد. وی همچنین در سوم آبان ۱۳۶۶، به منطقه خلیج فارس سفر کرد. شولتز بار دیگر در ۱۸ آذر ۱۳۶۶، با طارق عزیز دیدار و گفت‌وگو کرد. همچنین در ۲۳ آذر ۱۳۶۶ ریچارد مورفی با وزیر خارجه عراق دیدار و مذاکره کرد. واینبرگر نیز در اول مهر ۱۳۶۶ به خلیج فارس آمد. وی یک ماه و نیم بعد، در پی شکست سیاست امریکا (در مرحله اول) در خلیج فارس، مجبور



حسین خرازی فرمانده لشکر ۱۴ امام حسین^(۶۹) و اسماعیل دقایقی فرمانده لشکر ۹ بدر که در عملیات کربلای ۵ به شهادت رسیدند.

این نگرانی میان کشورهای عربی نیز ایجاد شده بود. مقامات امارات متحده عربی در دیدار با کاردار سفارت شوروی، تنها راه پایان دادن به جنگ را تلاش مشترک امریکا و شوروی در چارچوب همکاری بین‌المللی عنوان کردند. حتی رژیم عراق نیز خواهان آن شد تا قدرت‌های بزرگ چاره‌ای برای پایان جنگ بیندیشند.^(۷۱) نزار حمدون، سفیر عراق در سازمان ملل، در این باره گفت: «کلید حل سریع جنگ، شکست ایران است و در این زمینه می‌بایست کشورهای حامی عراق مانع از پیروزی ایران شوند.»^(۷۲)

تصویب قطعنامه ۵۹۸ در شورای امنیت سازمان ملل و در پی آن، ورود ارتش امریکا به خلیج فارس و درگیری نظامی با ایران به عنوان مقطع ماقبل پایان جنگ باید در چارچوب تأثیر عملیات‌های والفجر ۸ و کربلای ۵، به‌خصوص پیروزی تعیین‌کننده ایران در شلمچه و تفوق بر ماشین و اندیشه نظامی ارتش عراق و حامیان آن درک و مطالعه شود.

روزنامه گاردین نوشت: «تحلیل‌گران پنتاگون که معمولاً عزم و قوه ابتکار ایرانی‌ها را در مقابل موانع عظیم کمتر از آنچه هست، ارزیابی می‌کردند، دیگر احتمال پیروزی بزرگ‌تر ایران را رد نمی‌کنند.»^(۷۳) همچنین، روزنامه امریکایی وال استریت ژورنال نوشت: واشنگتن نمی‌داند چرا بغداد تا این اندازه ضعیف است. در واشنگتن گفته می‌شود پیروزی ایران یک فاجعه به شمار خواهد رفت و این نگرانی ممکن است امریکا را ترغیب کند که کمک‌های بیشتری در اختیار عراق بگذارد.^(۷۴)

روزنامه نیویورک تایمز از جنبه دیگری به مسئله پرداخت و باتوجه به موقعیت امریکا به سبب از دست دادن ابتکار عمل در جنگ پس از افشای ماجرای مک‌فارلین، راهبرد امریکا مبنی بر تحمیل صلح بر ایران را شکست خورده دانست و نوشت: «اینک کفه به نفع ایران چرخیده و عراق از برابری با نیروهای ایران عاجز مانده و نه تنها امریکا و متحدانش، بلکه شوروی نیز خود را در آستانه بازندگی می‌بیند.»^(۷۵)

منابع و مأخذ

۱. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، حسین اردستانی، صص ۷۷-۸۲.
۲. همان، ص ۸۸.
۳. همان.
۴. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، به نقل از دفترچه شماره ۵ قرارگاه خاتم الانبیاء (ص)، تلخیص صص ۱۳۳-۱۲۵.
۵. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، تلخیص ۱۴۰-۱۳۴.
۶. همان، ص ۱۴۱.
۷. همان، به نقل از نوار شماره ۱۰ فرماندهی، ۱۳۶۵/۱۰/۲۰.
۸. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، مجید مختاری، شرح عملیات قرارگاه کربلا، صص ۱۵۰، ۱۸۲.
۹. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین.
۱۰. همان، به نقل از دفترچه شماره ۶، ۱۳۶۵/۱۰/۲۱.
۱۱. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، گزارش قرارگاه نجف، صص ۱۰۹-۱۰۸ به نقل از نوار شماره ۱۰ قرارگاه قدس، مورخ ۱۳۶۵/۱۰/۲۰.
۱۲. همان، ص ۱۱۹.
۱۳. همان، ص ۱۲۱.
۱۴. همان.
۱۵. همان، ص ۱۲۲.
۱۶. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه، دفترچه شماره ۲ قرارگاه نجف، ص ۱۵، ۱۳۶۵/۱۰/۲۱.
۱۷. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۲۳.
۱۸. همان، ص ۱۲۵.
۱۹. همان، ص ۱۲۶.
۲۰. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین، صص ۱۵۰-۱۴۷.
۲۱. همان، صص ۱۵۱-۱۵۰.
۲۲. همان، صص ۱۵۳-۱۵۱.
۲۳. همان، ص ۱۵۳.
۲۴. همان، صص ۱۶۰-۱۵۵.
۲۵. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۴۰.
۲۶. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۶۱، به نقل از نوار شماره ۹ (با فرماندهی) قرارگاه خاتم.
۲۷. همان، ص ۱۶۳.
۲۸. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، صص ۱۴۷-۱۴۳.
۲۹. همان، به نقل از نوار شماره ۱۲، قرارگاه نجف ۱۳۶۵/۱۰/۲۳.
۳۰. همان، ص ۱۵۰.
۳۱. همان، ص ۱۵۲.
۳۲. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۶۵.
۳۳. همان، صص ۱۶۸-۱۷۰.
۳۴. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۶۱ به نقل از دفترچه شماره ۳ قرارگاه نجف، ص ۷۵.
۳۵. همان، به نقل از نوار شماره ۲۵، قرارگاه نجف، ۱۳۶۵/۱۰/۲۴.
۳۶. همان، ص ۱۷۲ به نقل از گزارش راوی لشکر ۲۱ امام رضا(ع)، شهید الله داد.
۳۷. همان، ص ۱۷۷.
۳۸. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین، صص ۱۸۶-۱۸۰.
۳۹. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۹۳.
۴۰. همان، صص ۱۹۹-۱۹۳.
۴۱. همان، صص ۲۰۹-۲۰۸.
۴۲. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۹۱.
۴۳. همان، ص ۱۹۱.
۴۴. همان ۷ ص ۱۹۳.
۴۵. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۲۱۴.
۴۶. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۹۹.
۴۷. همان.
۴۸. همان، ص ۲۰۳.
۴۹. همان، ص ۲۰۴.
۵۰. همان، ص ۲۰۵.
۵۱. همان، ص ۲۱۰.
۵۲. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف در عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۲۲۴.
۵۳. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلای ۵، پیشین.
۵۴. همان، ص ۲۱۳.
۵۵. همان، ص ۲۱۳.
۵۶. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش قرارگاه نجف

